

ONLINE PESTEN BIJ KINDEREN & ADOLESCENTEN

Onderzoeksrapport

Hogeschool VIVES – Onderwijs, campus Kortrijk & Tielt.

Correspondentie:

Onderzoeker: Shane Vermeersch
VIVES, Studiegebied Onderwijs
Lerarenopleiding – campus Kortrijk & Tielt

shane.vermeersch@vives.be – 051 40 02 40
Doorniksesteenweg 145, 8500 Kortrijk
Beernegemstraat 10, 8700 Tielt

1	Context van het onderzoek	2
2	Algemeen doel van het onderzoek.....	4
3	Methode	4
3.1	Respondenten.....	4
3.2	Materialen.....	4
3.3	Procedure.....	5
4	Resultaten	6
4.1	Algemene bevindingen	6
4.2	Van offline pesten naar online pesten	8
4.3	Kanaal van online pesten bij slachtoffers.....	9
4.4	Online pesten in functie van schoolprestaties.....	10
4.5	Welbevinden van online pesten	10
4.6	Houding tegenover online pesten.....	12
4.7	Gezinssituatie en online pesten.....	14
4.8	Preventie.....	16
4.9	Dader van online pesten	17
4.10	Betrokkenheid en vrijheid van de ouders.....	19
5	Nabeschouwing en conclusie	22
	Lijst met figuren.....	26
	Literatuur	27
	Dankwoord.....	27

Online pesten bij kinderen & jongeren

Hogeschool VIVES – Onderwijs, campus Kortrijk & Tielt
Shane Vermeersch

1 Context van het onderzoek

Uit vorig onderzoek van het studiegebied Onderwijs werd er geconcludeerd dat jongeren tussen de 10 en 14 jaar veelvuldig op het internet actief zijn. Naarmate men ouder wordt neemt deze graad van activiteit toe (Dejonckheere, 2017). Jongeren zijn dus actief op internet waardoor ze meer kansen krijgen in functie van identiteitsontwikkeling en sociaalvaardiger worden (contact maken) (Livingstone, Hadden, Görzig, & Ólafsson, 2011). Uit het onderzoek van Dejonckheere (2017) is gebleken dat er een relatie bestaat tussen het psychisch welbevinden en de mogelijke internetrisico's. Er is een correlatie tussen het psychisch welbevinden en het internetgebruik. Hoe meer kinderen gevoelens van eenzaamheid en verdriet rapporteren, hoe meer ze op internet actief zijn. Hieruit kan men concluderen dat jongeren tussen de 10 en 14 jaar vatbaar zijn voor internetrisico's zoals cyberpesten en dat de risicograad op online pesten ook stijgt naarmate men eenzamer is. Uit voorafgaand Vlaams onderzoek werd aangetoond aan dat één op tien Vlaamse jongeren, uit het 6de leerjaar basisonderwijs tot en met het 5de jaar secundair onderwijs, recent slachtoffer of dader is geweest van online pesten (Friendly Attac, 2012).

Cyberpesten of online pesten¹ kan gedefinieerd worden als: '*pesten via het internet*'. De doelstelling en de algemene werkwijze tussen online pesten en traditioneel pesten of offline pesten² is gelijkaardig. De dader wil het slachtoffer bewust kwetsen door herhaaldelijk en voor een langere periode specifiek gedrag te vertonen ten opzichte van het slachtoffer (Walrave & Van Ouytsel, 2014). De meest risicovolle groep van online pesten zijn meisjes uit het 6de leerjaar basisonderwijs en 1ste leerjaar secundair onderwijs (Vandoninck, 2011).

Online pesten verschilt in een aantal kenmerken van offline pesten. Om te beginnen is er bij online pesten een elektronische toepassing en een device aanwezig. Dit is het kanaal waarmee er gepest wordt. Tegenwoordig heeft elke jongere met een device dan ook toegang tot het internet. De leeftijd van jongeren die een eigen device ter beschikking hebben, wordt ook steeds lager. Men is dus steeds jonger wanneer men over een eigen device beschikt. Een tweede belangrijk kenmerk, is het vermogen om als dader van online pesten anoniem te blijven. De dader kan hierbij niet sociaal invloedrijk zijn in de reële wereld, maar door zijn technologische vaardigheden schadelijke effecten creëren bij het slachtoffer. Er is sprake van een machtsverschuiving tussen online pesten en offline pesten (Waasdorp, & Bradshaw, 2015). Een derde kenmerk is dat een eenmalig incident bij online pesten meerdere malen kan herhaald worden omdat de e-mail, het WhatsApp-bericht, de Snapchatfoto etc. doorgestuurd kan worden naar meerdere mensen en opnieuw geplaatst kan worden. Het online pestgedrag blijft dus aanwezig voor het slachtoffer. Aangezien online pesten via internet verloopt, is de kans dat het pestgedrag waargenomen wordt door volwassenen en opvoeders, eerder klein. Het vierde kenmerk van online pesten, houdt dus in dat online pestgedrag veel moeilijker te detecteren is dan bij offline pesten. Vervolgens is het nadelig dat de dader op elk moment van de dag, het hele jaar door, het slachtoffer online kan pesten. De dader is niet meer gebonden aan plaats en tijdstip. De enige voorwaarde, opdat de dader online kan pesten, is dat hij toegang moet hebben tot het internet. Het laatste kenmerk is de onzichtbaarheid van de emoties tussen de dader en het slachtoffer van het online pesten. Aangezien de dader en slachtoffer niet op hetzelfde moment aanwezig zijn in dezelfde ruimte, kan de dader de emoties van het slachtoffer niet waarnemen. Op deze manier kan de dader de negatieve emoties van het slachtoffer niet interpreteren waardoor er geen invloed bestaat op het desbetreffende pestgedrag. Online pesten heeft een sterkere negatieve impact op het slachtoffer dan het offline pesten (Friendly Attac, 2012).

Bovenstaande opsomming van factoren, bewijst dat online pesten een grotere negatieve impact kan hebben op het slachtoffer dan offline pesten. Er is echter wel een factor die positief is. Het pestgedrag

¹ Verder in het rapport wordt er enkel gesproken over online pesten in plaats van cyberpesten.

² Verder in het rapport wordt offline pesten gebruikt voor het klassiek, traditioneel pesten.

vertoont zich op sociale media via het internet, waardoor men alle elementen van het pestgedrag bij elkaar kan brengen. Dit kan gebruikt worden als bewijslast van het pestgedrag tegen de dader.

In totaal zijn er vier verschillende vormen van online pesten. Een eerste vorm van online pesten gebeurt met woorden. Deze vorm komt sterk overeen met offline pesten. Het slachtoffer wordt bedreigd, beledigd en belachelijk gemaakt in woorden. Dit kan zich bijvoorbeeld uiten onder de vorm van een Facebookpost of -pagina. De tweede vorm van online pesten, bestaat uit het gebruik maken van beelden. Onder beelden verstaat men: foto's, filmfragmenten, animaties (GIFs) etc. Deze worden gepost en verder verspreid op het internet. Een voorbeeld van deze tweede vorm van online pesten is het maken van een screenshot van Snapchat en deze versturen via een groep op WhatsApp. Iemand met opzet online uitsluiten is de derde vorm van online pestgedrag. Deze vorm van online pesten, kan zich bijvoorbeeld uiten in het oprichten van een Snapchatgroep, met alle leerlingen van één klas, met uitzondering van één leerling. In deze vorm van online pesten, doet men aan sociale uitsluiting via het internet. De vierde en laatste vorm van online pesten bestaat uit het misbruiken van persoonlijke informatie. Het stelen van persoonlijke informatie of het gebruiken van deze informatie valt onder deze vorm. Een Facebookprofiel van een klasgenoot gebruiken om kwetsende berichten te versturen is zowel een misdrijf van het stelen als van het gebruiken (Mediawegwijzer, s.d.). Van deze vier vormen van online pesten bestaan er dan ook diverse varianten (Deboutte, 2017). Deze varianten worden hieronder opgesomd:

- Flaming (verspreiden van hatelijke, kwetsende boodschappen, foto's of filmfragmenten);
- Online intimidatie (met als doel het slachtoffer onder druk te zetten);
- Vernedering of laster;
- Identiteitsvervalsing;
- Outing en bedrog (intieme (meestal valse) vertrouwelijke informatie verspreiden);
- Uitsluiting;
- Cyber stalking (iemand aanhoudend lastigvallen);
- Bedreiging (onder de vorm van afpersen met als doel ongewenste handeling uit te voeren, zoals het versturen van naaktfoto's);
- Hacking (inbreken op de device van het slachtoffer met als doel te intimideren);
- Happy slapping (het posten van een filmfragment waarbij er fysiek geweld te zien is);
- Subtweeting (tweet, een post op Twitter of een ander kanaal, uploaden zonder de naam van het slachtoffer te vermelden);
- Grooming (oudere personen die jongeren aanspreken om aan sexting³ te doen).

Uit onderzoek (Erreygers, Vandebosch, Vranjes, Baillien, & De Witte, 2018) is gebleken dat er een samenspel is tussen individuele en contextuele factoren van online pesten. Jongeren met negatieve gebeurtenissen of negatieve emotionele reacties – zoals verdriet of woede – zijn kwetsbaar om online gepest te worden. Dit zijn belangrijke conclusies die men kan meenemen en vertalen in preventiemaatregelen. Preventiestrategieën en -maatregelen moeten zich focussen op de omgeving van de jongeren en rekening houden met negatieve gebeurtenissen en emoties van de jongeren.

De opvoeders van de jongeren (meestal de juridische ouders en de leerkrachten) spelen bijgevolg een zeer belangrijke rol bij het voorkomen van online pesten. Dit kan men doen door interesse te tonen in het mediagebruik van de jongere. Hier samen met de jongere over praten kan bijdragen tot het voorkomen van online pesten. Hier is echter een drempel aanwezig voor opvoeders. Doordat de opvoeders meestal zelf een angst hebben voor het gebruik van sociale media en hier niet mee vertrouwd zijn, is het voor hen ook moeilijk om hier met jongeren in gesprek over te gaan. Men moet de opvoeders ondersteunen in het gebruik van media. Op deze manier kan men mogelijks negatief cybergedrag voorkomen. Opvoeders moeten bijgevolg betrokken worden bij het gebruik van elektronische technologie (Wright, 2017). Er zijn slachtoffers die cyberpesten zelf kunnen overwinnen. Deze slachtoffers krijgen meestal hulp vanuit hun omgeving, van familie en vrienden. Dit zijn meestal slachtoffers die zelf over de problematiek beginnen te praten. Elk slachtoffer gaat hier echter op zijn eigen manier mee om. Preventie en signalisatie blijft hier belangrijk.

³ Sexting is het verzenden van seksuele inhoud – zoals (tekst)berichten – via online kanalen.

2 Algemeen doel van het onderzoek

De bedoeling van dit onderzoek is om een algemeen beeld te krijgen over de problematiek van online pesten voor een specifieke steekproef. Het is een verkennend onderzoek met jongeren – de respondenten – tussen de 9 en 15 jaar. In het onderzoek wordt er naar verbanden gezocht tussen dader en/of slachtoffer van online pesten met psychisch welbevinden van de jongeren en de reacties van de ouders. De resultaten zijn van belang voor de groep van jongeren, maar hoofdzakelijk voor de opvoeders van de jongeren. Dit kunnen de ouders, voogd, familielid, leerkracht en dergelijke zijn.

3 Methode

3.1 Respondenten

In totaal werden er duizend driehonderdvierentwintig respondenten – verder in het rapport zal er gesproken worden over jongeren – (n=1342) bevraagd met een leeftijdsrange tussen de 9 en 15 jaar. In het rapport zal er gesproken worden over de kinderen, daarmee worden de jongeren tussen de 9 en 12 jaar bedoeld. De groep jongeren tussen de 13 en 15 jaar wordt toegesproken als adolescenten. In totaal werden er zevenhonderdvijftig (n=750) kinderen bevraagd en vijfhonderdtweeënnegentig (n=592) adolescenten. Er werden meer meisjes (n=739) dan jongens (n=603) bevraagd.

	Jongens	Meisjes	Totaal
Kinderen	361	389	750
Adolescenten	242	350	592
Totaal	603	739	1342

3.2 Materialen

Er werd een vragenlijst opgesteld om het onderzoek uit te voeren. Deze vragenlijst bestond uit twee delen. Een deel A dat bestemd was voor de jongere en een deel B dat bestemd was voor de ouder van de jongere.

De volgende aspecten werden in deel A bevraagd aan de jongere via een interview:

- Persoonlijk bezit van devices (computer, laptop, gsm, smartphone, tablet);
- Hoe vaak men online is (nooit, < 1 uur per dag, tussen 1 en 2 uur per dag, tussen 2 en 3 uur per dag, > 3 uur per dag);
- Eigenaarschap van account op sociale media (Facebook, Facebook Messenger, Instagram, Pinterest, SMS/iMessage, Snapchat, Tumblr, Twitter, YouTube);
- Het ontvangen van preventieve informatie rond veilig gebruik van het internet;
- Slachtofferschap van online pestgedrag (aantal keer in tijd, via welk kanaal, dader van online pesten);
- Slachtofferschap van offline pestgedrag (aantal keer in tijd);
- Daderschap van online pestgedrag (voorkomen van pestgedrag: mogelijke categorieën → ik heb dit nog nooit gedaan, ik heb dit één keer gedaan, ik heb/doe dit meerdere keren (gedaan), ik heb/doe dit regelmatig (gedaan));
- Daderschap van offline pestgedrag;
- Getuige van online pestgedrag (norm van rapporteren: aan wie en waarom + inschatting kans tot online pesten);
- Persoonlijke visie rond online pesten in diverse gedragingen (mogelijke categorieën → helemaal niet van toepassing, weinig van toepassing, noch weinig noch veel van toepassing, veel van toepassing, helemaal van toepassing).

De vragenlijst bevatte ook een deel B. Dit deel heeft de ouder van de jongere schriftelijk ingevuld. Beide delen (van de jongere en de ouder) werden terug samengevoegd. Dit werd als één geheel verder onderzocht.

De volgende aspecten werden in deel B schriftelijk bevraagd aan de ouder:

- Opleidingsniveau van de moeder en vader (lager onderwijs, lager middelbaar onderwijs, hoger middelbaar onderwijs, hoger onderwijs buiten universiteit, universitair onderwijs);
- Gezinssituatie (ouders gescheiden, oudere broers of zussen);
- Participatie van de jongere in zijn omgeving (betrokkenheid tot buitenschoolse activiteiten, tijdsinvestering in vriendschappen, betrokkenheid activiteiten van het gezin) (mogelijke categorieën → zeer weinig, weinig, noch veel noch weinig, een beetje, zeer veel);
- Scores van de jongere voor lezen en voor rekenen/wiskunde (perceptie van de ouders in vergelijking met anderen) (mogelijke categorieën → slecht in vergelijking met anderen, gelijkaardig in vergelijking met anderen, beter in vergelijking met anderen);
- Scores van de jongere voor aspecten van persoonlijkheid (perceptie van de ouder) (extravert, vindingrijk, zorgvuldig en nauwgezet, emotioneel stabiel, welwillend) (mogelijke categorieën → slecht in vergelijking met anderen, gelijkaardig in vergelijking met anderen, beter in vergelijking met anderen);
- Online activiteit van de ouder zelf (mogelijke categorieën → heel weinig, weinig, noch veel, noch weinig);
- Inschatting online gedrag van de jongere (gebruik van medium om te communiceren);
- Toegankelijkheid tot ouder-jongeregesprek: online en offline pesten (mogelijke categorieën → nee, omdat dit niet aan de orde is (gekomen); nee, omdat ik het onderwijs liever vermijd; ja);
- Inschatting slachtoffer van online en offline pesten (mogelijke categorieën → ja, ik weet het zeker want mijn jongere heeft mij hierover aangesproken, ja, ik vermoed het uit het gedrag dat mijn jongere vertoont, nee, ik vermoed het uit het gedrag dat mijn jongere vertoont, nee, ik weet het zo goed als zeker omdat wij hier vaak over praten).

3.3 Procedure

De vragenlijst werd opgesteld door de onderzoeker en werd verspreid over twee groepen. Deze twee groepen hebben de vragenlijsten afgenomen bij de jongeren.

- Studenten uit de eerste fase bachelor kleuter- en lager onderwijs van de lerarenopleiding VIVES, campus Kortrijk, werden in het kader van het opleidingsonderdeel *Informatie- en digitale vaardigheden* ingeleid in het onderwerp (1 lestijd van 60 minuten). Aan hen werd de opdracht gegeven om drie kinderen tussen de 9 en 15 jaar te bevragen door middel van de opgestelde vragenlijst.
- Leerlingen uit de laatste jaren van het secundair onderwijs. Er werden verschillende scholen aangeschreven en uitgenodigd om deel te nemen aan dit onderzoek. In totaal hebben er veertien secundaire scholen deelgenomen uit West- en Oost-Vlaanderen. De leerlingen werden geïnformeerd door een online filmfragment en door de eigen vakleerkracht. In het online filmfragment werd de context toegelicht en werden de instructies van de werkwijze van het onderzoek uitvoerig besproken.

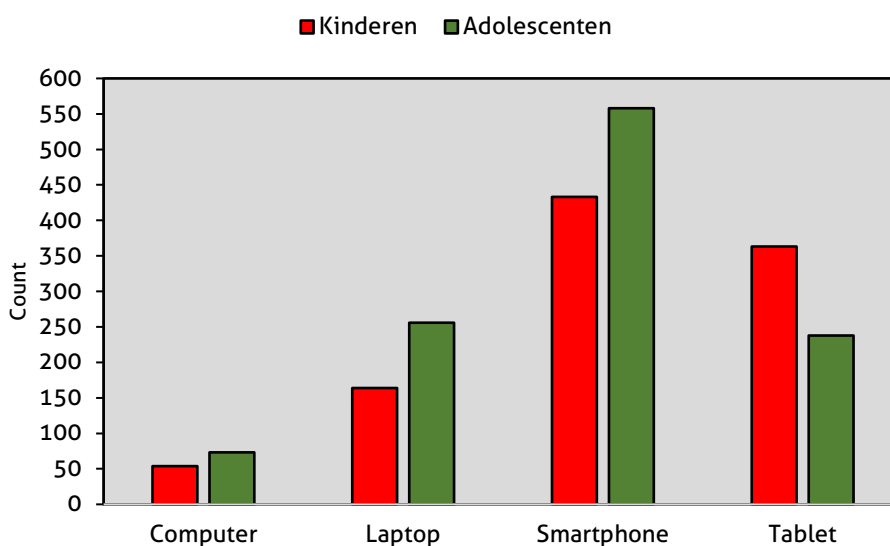
De selectie van de drie jongeren mochten de studenten en de leerlingen willekeurig bepalen, rekening houdend met twee criteria: (1) de drie jongeren moesten geboren zijn in drie verschillende geboortejaren → dit in functie tot een goede spreiding in de leeftijdsgroepen; (2) geen jongeren uit hetzelfde gezin → dit in functie tot een goede spreiding in antwoord tussen de ouders (deel B van de vragenlijst).

De studenten en leerlingen drukten de vragenlijsten driemaal af, inclusief het toestemmingsformulier. De vragenlijst werd op papier afgenomen bij de jongere en de ouder. Nadien werden alle resultaten door de studenten van de lerarenopleiding en door de leerlingen uit het secundair onderwijs neergeschreven in LimeSurvey, een digitale tool om gegevens te verzamelen. De data en de gegevens werden verder verwerkt door de onderzoeker.

4 Resultaten

4.1 Algemene bevindingen

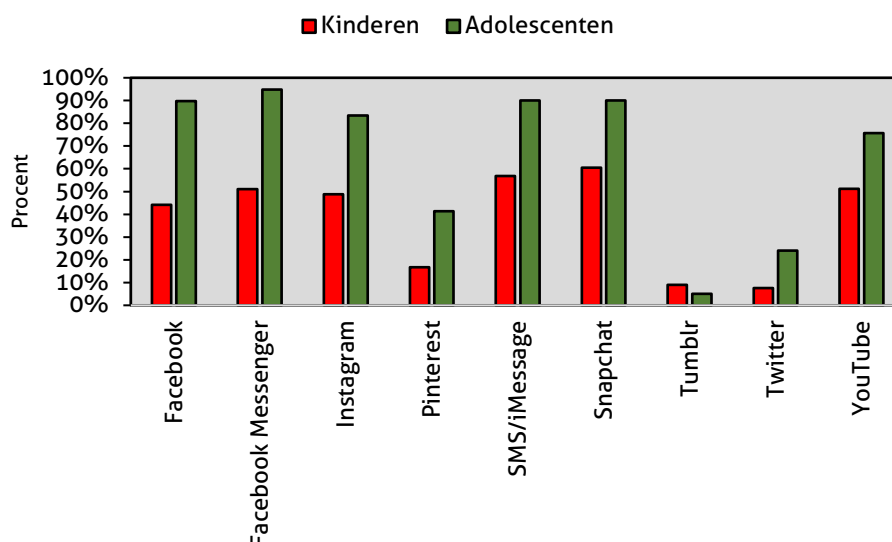
Online pesten gebeurt via een device die geconnecteerd staat met het internet. Wanneer er aan de jongeren werd gevraagd welke device ze in persoonlijk bezit hebben, dan komt naar voren dat voornamelijk de adolescenten een eigen device hebben in vergelijking met de kinderen ($p < 0.05$). Een verdeling van het aantal antwoorden per categorie wordt weergegeven in **Figuur 1**. Het is opvallend dat bij elke device – computer, laptop en smartphone – de adolescenten significant hoger scoren dan de kinderen, de tablet is hier de uitzondering.

Figuur 1: Verdeling van een eigen device – met online toegang – bij kinderen en adolescenten.

Aan de jongeren werd er gevraagd of men de afgelopen maand geconfronteerd werd met online pesten. 6,5 procent ($n=87$) van de jongeren geeft aan dat zij hiermee geconfronteerd werden. Bij jongens ligt het gemiddelde lager dan bij de meisjes. Bij jongens is het gemiddelde 5,5 procent ($n=33$) en bij de meisjes is het gemiddelde 7,4 procent ($n=54$). De analyse geeft echter wel aan dat er geen significant verschil is voor online pesten tussen jongens en meisjes. De kans om online geconfronteerd te worden met pesten heeft dus geen relatie tot de sekse van de jongere. Wanneer men kijkt naar de leeftijdsgroep van de slachtoffers is er ook geen significant verschil tussen kinderen en adolescenten. Het online pesten en bijgevolg het slachtofferschap van het online pesten kan niet toegeschreven worden aan de leeftijdsgroep en de sekse.

Ook wanneer men het eigenaarschap van accounts op sociale media in kaart brengt, is er een opvallende trend aanwezig. Er is een significant verschil tussen de twee leeftijdsgroepen in functie van het eigenaarschap van accounts op sociale media ($p < 0.01$). Adolescenten hebben een groter aantal accounts op sociale media in vergelijking met de kinderen. De vrouwelijke jongeren scoren ook hoger op het aantal accounts op sociale media in vergelijking met de mannelijke jongeren. Dit geldt zowel voor de kinderen als voor de adolescenten. In **Figuur 2** wordt er aangetoond hoeveel procent van de kinderen en adolescenten een eigen account heeft op het sociale media platform. Een belangrijke kanttekening is dat ongeveer 44 procent van de kinderen aangeeft dat ze een eigen Facebookprofiel hebben. In België is de wetgeving zo, dat men officieel een eigen Facebookprofiel mag hebben vanaf 13 jaar. Dit wil zeggen dat deze groep kinderen illegaal een eigen Facebookprofiel heeft.

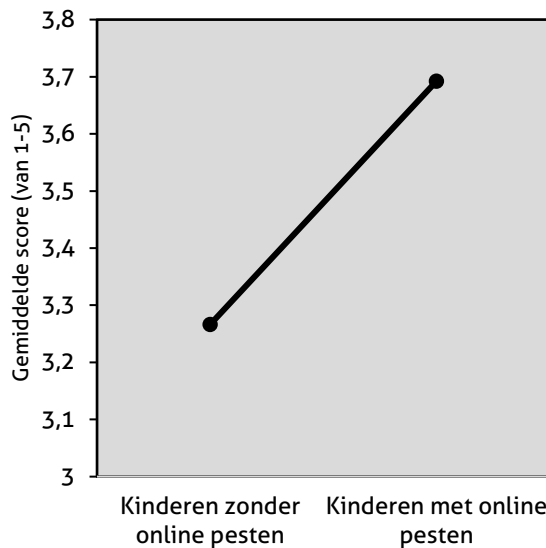
Figuur 2: Procenten voor account bij sociale media platformen bij kinderen en adolescenten.

Naast het feit dat adolescenten meer aangesloten zijn bij sociale mediaplatformen, blijkt ook uit de data dat adolescenten significant meer online zijn dan kinderen ($p < 0.01$), zie **Figuur 3**. Een verschil tussen de seksen is niet significant. Jongens zijn niet meer of minder online actief dan meisjes.

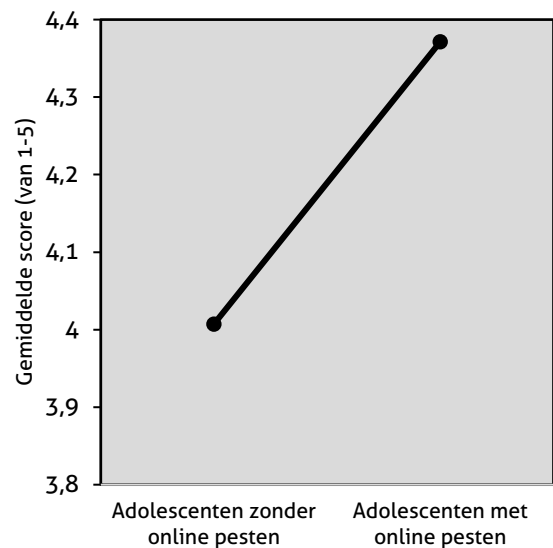

Figuur 3: Gemiddelde scores (van 1-5) van online beschikbaar zijn bij kinderen en adolescenten.

Er werd wel gevonden ($p < 0.01$) dat wanneer men meer online is, men meer kans heeft om online gepest te worden. Dit effect kan men waarnemen bij de volledig groep van jongeren ($p < 0.01$), bij de groep van kinderen ($p < 0.01$) alsook bij de groep van adolescenten ($p < 0.05$), zie **Figuur 4** en **Figuur 5**.

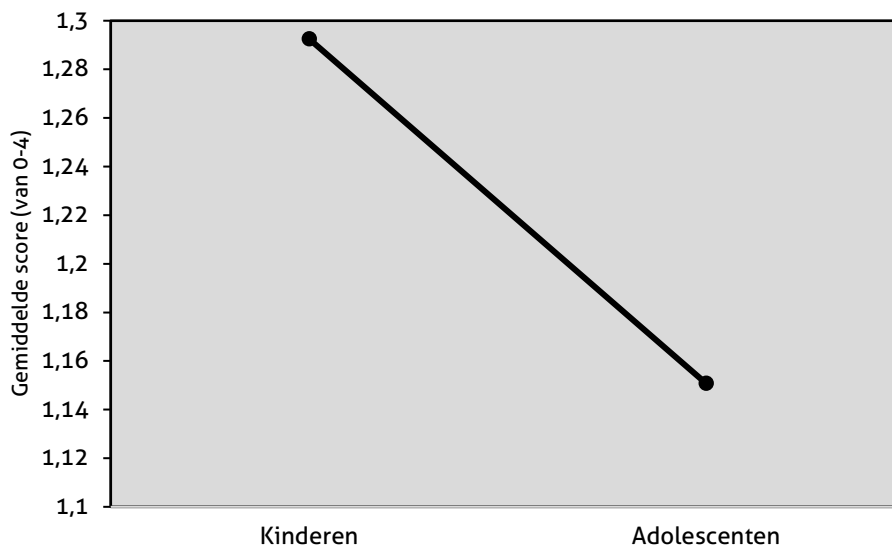
Figuur 4: Gemiddelde scores (van 1-5) voor kinderen met en zonder online pesten bij gemiddelde tijd online.

Figuur 5: Gemiddelde scores (van 1-5) voor adolescenten met en zonder online pesten bij gemiddelde tijd online.

4.2 Van offline pesten naar online pesten

Er is verder aangetoond dat kinderen meer slachtoffer zijn van offline pesten in verhouding tot adolescenten ($p < 0.05$), zie **Figuur 6**.

Figuur 6: Gemiddelde scores (van 0-4) van slachtofferschap bij offline pesten bij kinderen en adolescenten.

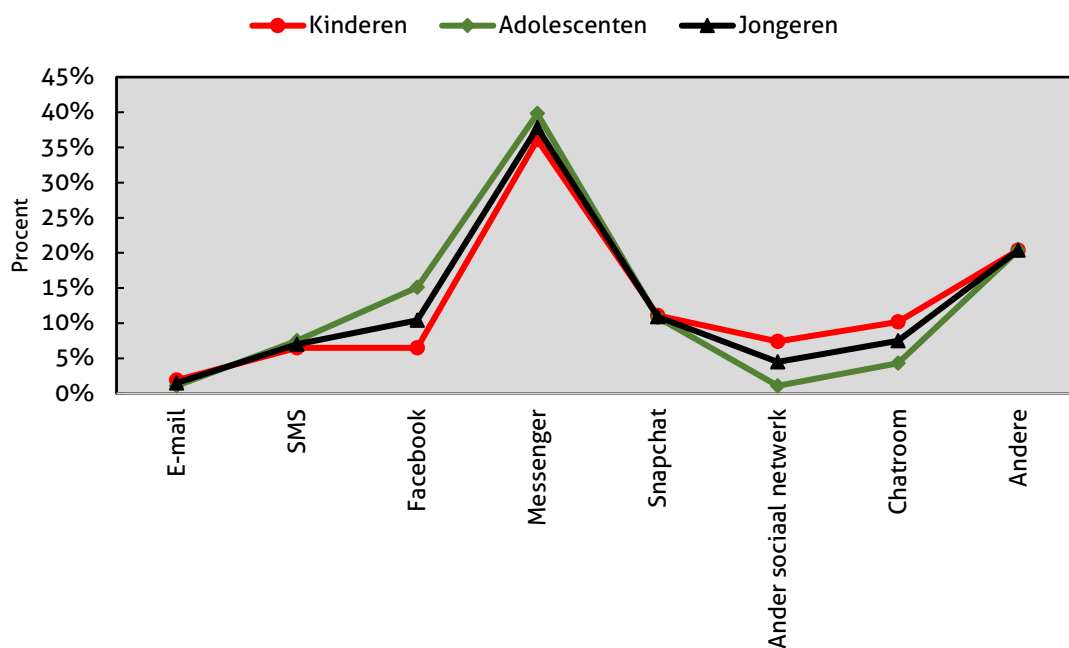
Uit de analyse blijkt dat kinderen meer offline gepest worden dan adolescenten ($p < 0.01$). Het is interessant om vanuit het onderzoek te kijken of er een verband is tussen online pesten en offline pesten. Uit de data blijkt dat er wel degelijk een relatie – een verband – bestaat tussen online en offline pesten ($r = 0.23$; $p = 0.01$). Hoe meer men aangeeft dat men offline gepest wordt, hoe meer men online gepest zal worden.

Hieruit kan men concluderen dat offline pesten – bijvoorbeeld pestgedrag op de speelplaats of in de klas – in grotere mate aanwezig is bij kinderen (in het lager onderwijs). Bijgevolg is offline pesten een indicator om online pesten op te sporen in het lager onderwijs. De leerkrachten uit het lager onderwijs kunnen dus het 'onzichtbaar' online pesten gemakkelijker opsporen door het 'zichtbaar' offline pesten in kaart te brengen.

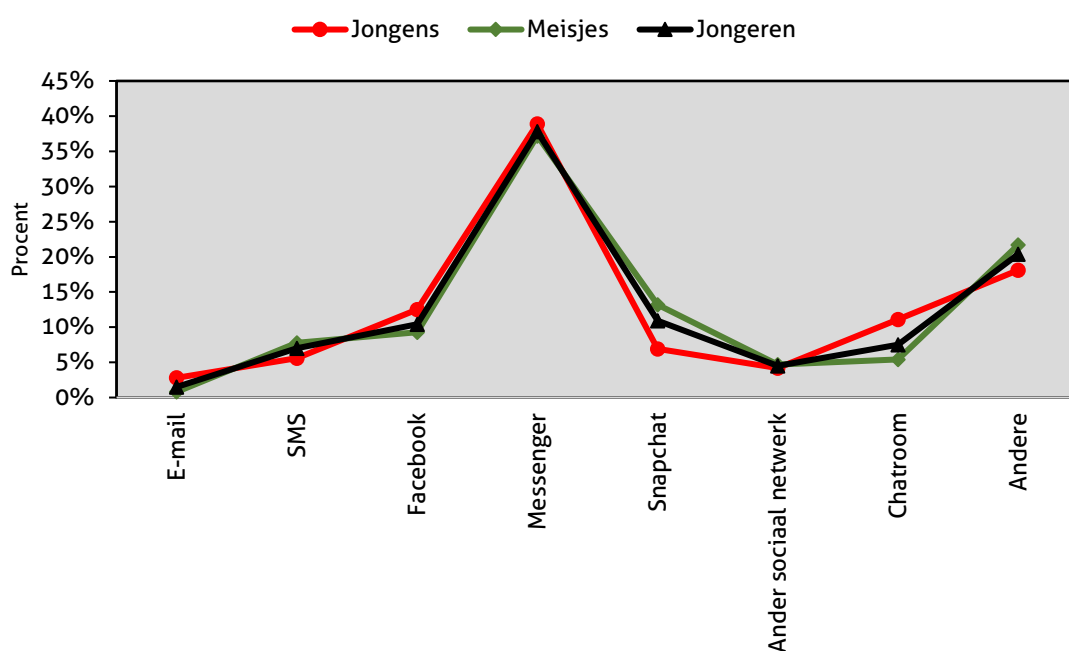
4.3 Kanaal van online pesten bij slachtoffers

Er is een significant verschil ($p < 0.01$) tussen de jongeren die geen confrontatie hebben gehad met online pesten en wel een confrontatie hebben gehad en het aantal online accounts. Dit wil zeggen dat wie meerdere sociale accounts in zijn bezit heeft, kwetsbaarder is om meer geconfronteerd te worden met online pesten. Er is echter geen verschil als het gaat om een eigen device. Beide groepen – met of zonder eigen device – kunnen even goed slachtoffer worden van online pesten.

Het kanaal waardoor men online gepest wordt is vrij gelijklopend voor de twee leeftijdsgroepen. **Figuur 7** en **Figuur 8** tonen aan via welke kanaal er voornamelijk gepest wordt.

Figuur 7: Procenten voor kanalen waarmee er online wordt gepest bij kinderen, adolescenten en jongeren.

Figuur 8: Procenten voor kanalen waarmee er online wordt gepest bij jongens, meisjes en jongeren.

Bij 'Ander sociaal netwerk' wordt hoofdzakelijk sayat.me aangereikt. Dit is een anonieme feedback tool waarbij iedereen zaken kan posten op het account van de gebruiker. Bij 'Chatroom' wordt hoofdzakelijk Skype als antwoord aangereikt. Bij andere zijn de drie volgende sociale media die aanbod komen: WhatsApp, Instagram en Musical.ly.

4.4 Online pesten in functie van schoolprestaties

In deze studie werd er ook onderzocht of het online pesten invloed heeft op schoolse prestaties. De groepsgroottes in functie van het online pesten verschillen te sterk in functie van de schoolprestaties om hierover een statistische uitspraak te doen.

In functie van de leesprestaties wordt er een verschillend gemiddelde opgemerkt tussen de groep die aangeeft nooit online gepest te zijn geweest en de jongeren die aangeven dat ze meerdere keren per week online gepest worden. De oorzaak kan men mogelijk toeschrijven aan een minder welbevinden, waarbij de jongeren die minder goed scoren, meer zorgen en problemen hebben. Het kan interessant zijn om dit mee te nemen in een vervolgonderzoek.

Een zelfde conclusie kan opgaan voor de wiskundeprestaties. De jongeren die aangeven dat ze met online pesten geconfronteerd worden scoren gemiddeld lager voor wiskunde. Daartegenover staat een hoger gemiddelde van wiskunde bij de jongeren die aangeven niet geconfronteerd te worden met online pesten. Het verschil is niet significant. Toch is het aanbevolen om dit verder te onderzoeken.

4.5 Welbevinden van online pesten

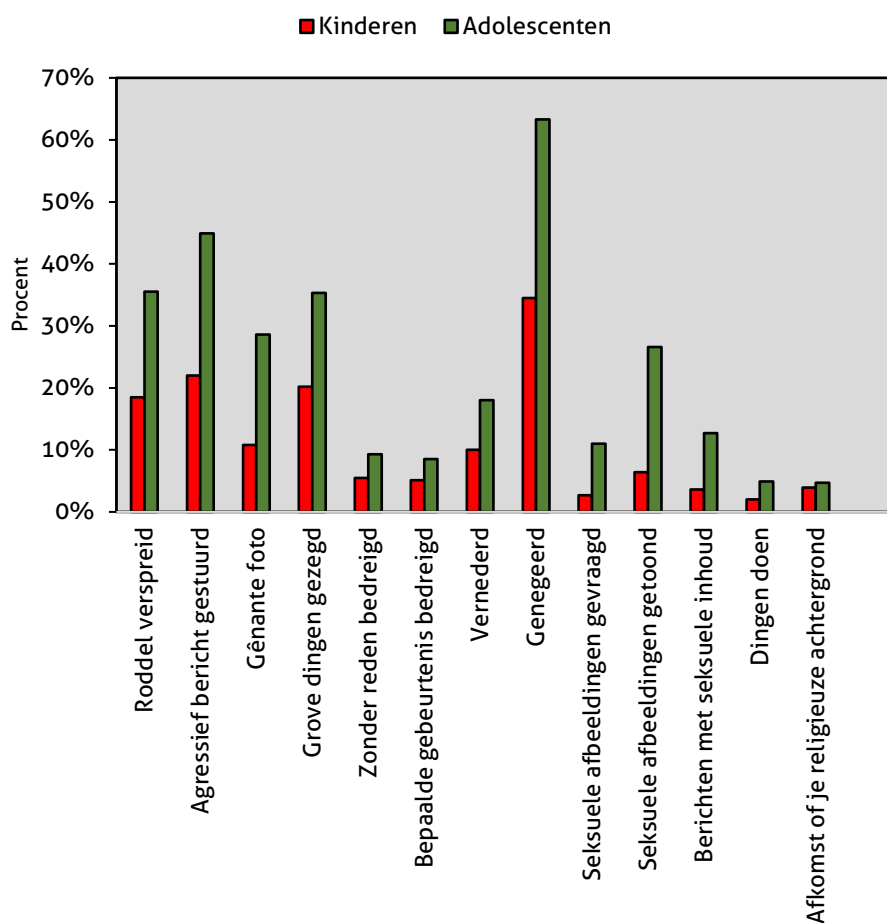
Online gepest worden heeft een duidelijk verband met de persoonlijkheid van het slachtoffer. Correlaties tonen een negatief verband tussen het welbevinden van het slachtoffer en extraversie ($r=-0.14$; $p<0.01$).

Een ander item van de persoonlijkheidstrek dat bevraagd werd is de emotionele stabiliteit. Daar werd er gevonden hoe emotioneel onstabiel, hoe meer men online wordt gepest ($r=0.13$; $p<0.01$). Een verdere analyse geeft aan dat de jongeren die laag scoren voor emotionele stabiliteit, meer geconfronteerd worden met negatieve ervaringen van het online pesten ($p<0.05$).

Kinderen rapporteren ook minder negatieve ervaringen op het internet vergeleken met adolescenten ($p<0.01$). Jongens rapporteren ook minder negatieve ervaringen op het internet vergeleken met meisjes ($p<0.05$). De meting rond negatieve ervaringen op het internet is bevraagd door middel van dertien items, waarop de jongeren konden antwoorden met ja of nee. De dertien items zijn de volgende:

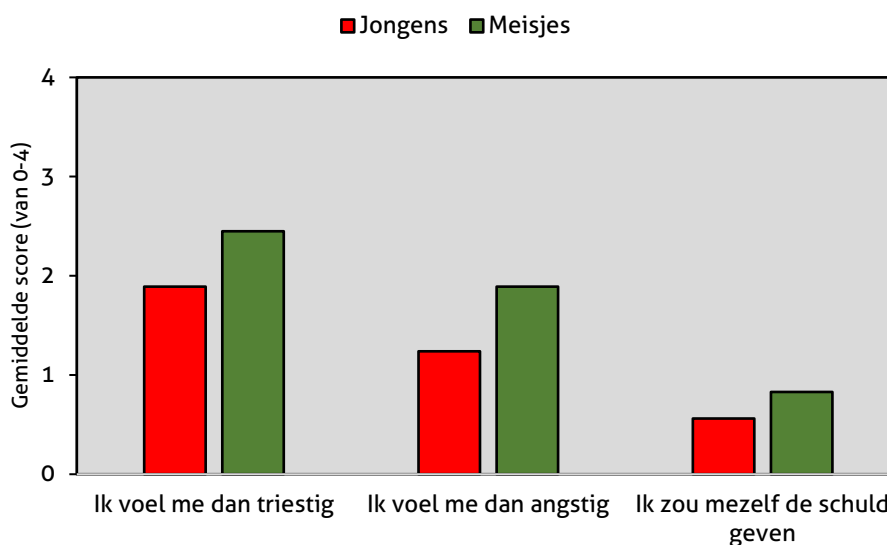
- Iemand heeft over jou online al eens een roddel verspreid;
- Iemand heeft jou al eens een agressieve mail/sms/bericht/... gestuurd;
- Iemand heeft al eens een gênante foto van jou gepost of online gezet zonder jouw toestemming;
- Anderen hebben online al eens grove dingen over jou gezegd;
- Werd je online al eens zonder reden bedreigd;
- Werd je, door een bepaalde gebeurtenis, al eens online bedreigd;
- Werd je online al eens vernederd;
- Werd je online al eens genegeerd;
- Hebben andere via online media al eens naaktfoto's of seksuele afbeeldingen/filmpjes van jou gevraagd;
- Hebben anderen via online media jou al eens naaktfoto's of seksuele afbeeldingen/filmpjes getoond;
- Heb je van een onbekend al eens ongewenste berichten met seksuele inhoud gehad;
- Heeft iemand via online media jou al eens verplicht om dingen te doen die je niet wilde;
- Hebben anderen online al eens iets grofs gezegd over je afkomst of je religieuze achtergrond?

In **Figuur 9** wordt het antwoordgedrag van de kinderen en adolescenten visueel weergegeven. De procenten komen overeen met wie 'ja' heeft geantwoord op de desbetreffende stelling.

Figuur 9: Procenten bij verschillende negatieve ervaringen op het internet bij kinderen en adolescenten.

In **Figuur 10** wordt voor jongens en meisjes apart weergegeven wat de gemiddelde score is voor de emoties bij het slachtofferschap van online pesten. Uit de analyse kwam naar voor dat meisjes gevoeliger zijn voor verdriet, angst en schuld ($p < 0.01$). Bij de emotie woede (kwaadheid) waren de verschillen tussen jongens en meisjes eerder toevallig.

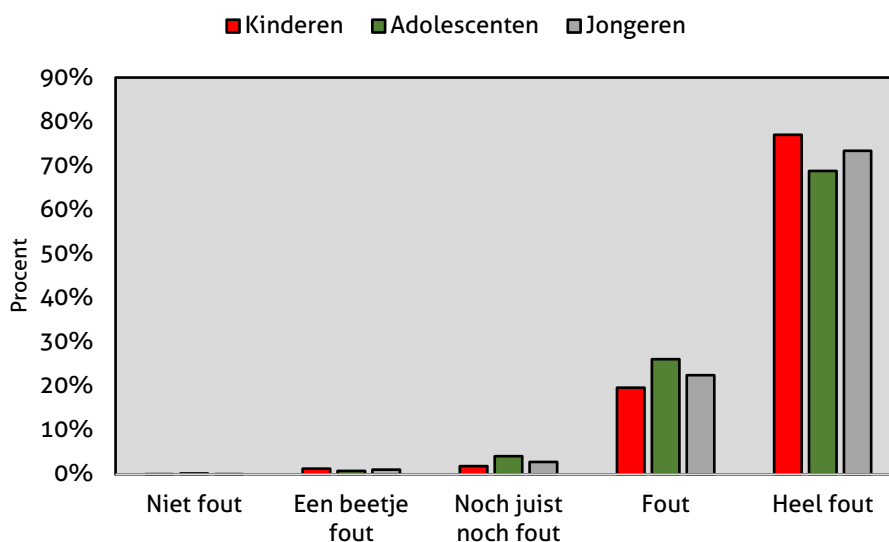

Figuur 10: Gemiddelde scores (van 0-4) voor emoties bij het slachtofferschap van online pesten bij jongens en meisjes.

4.6 Houding tegenover online pesten

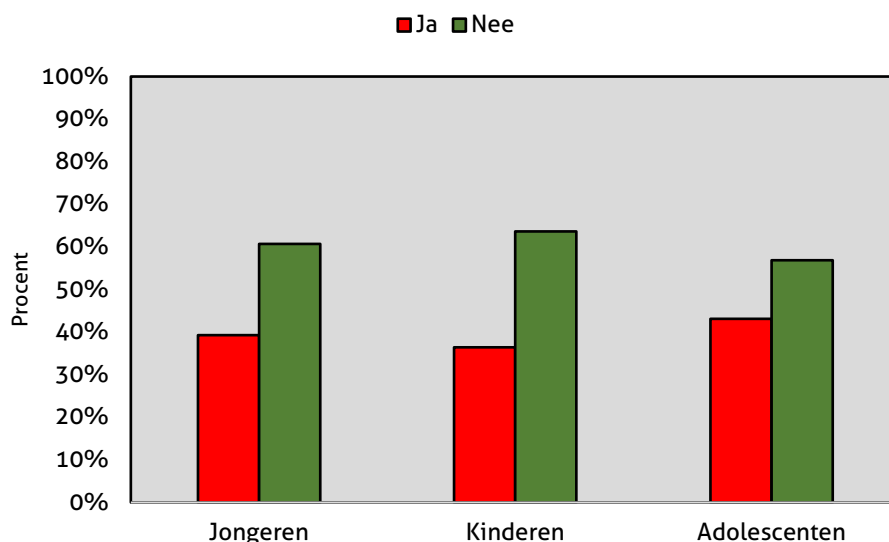
In de vragenlijst werd er gepeild naar de mate waarbij de jongeren het online pesten fout vinden. De jongere kon op deze vraag met vijf antwoordmogelijkheden antwoorden (5 puntenschaal: niet fout [0] – een beetje fout [1] – noch juist noch fout [2] – fout [3] – heel fout [4]).

In **Figuur 11** kan er een verschil opgemerkt worden tussen de mate waarbij kinderen en adolescenten het online pesten fout vinden ($p < 0.01$). De kinderen scoren bij deze vraag hoger dan de adolescenten. De adolescenten vinden het online pesten in mindere mate fout dan de kinderen.

Figuur 11: Procenten voor mate fouten vinden van online pesten bij kinderen, adolescenten en jongeren.

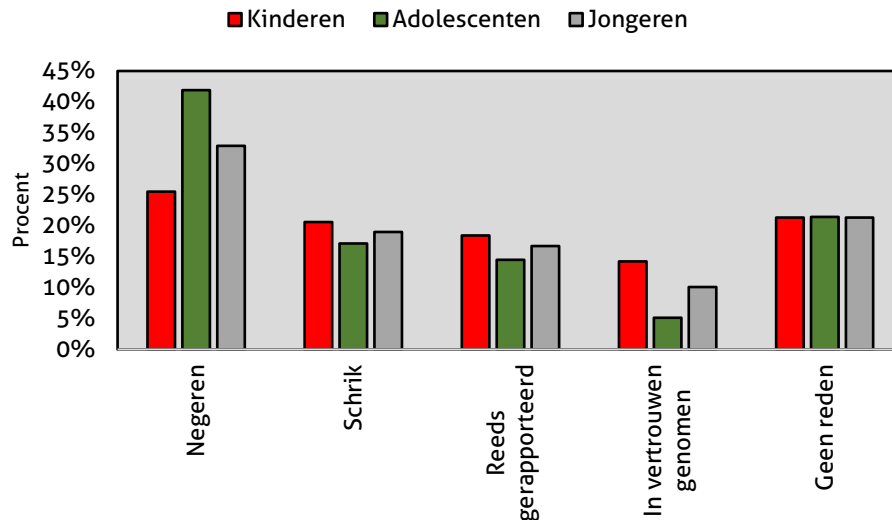
Verder werd er bevraagd of men weet heeft dat er iemand anders al eens online werd gepest. Bij deze vraag geven de jongeren voor 39,3 procent aan dat men op de hoogte is/was van online pestgedrag. Er is een merkbaar verschil bij de leeftijdsgroepen ($p < 0.05$). De adolescenten scoren hoger (43,1 procent) bij het weten van online pesten in vergelijking met de kinderen (36,4 procent), zie **Figuur 12**.

Figuur 12: Procenten voor kinderen, adolescenten en jongeren bij het weten van online pesten.

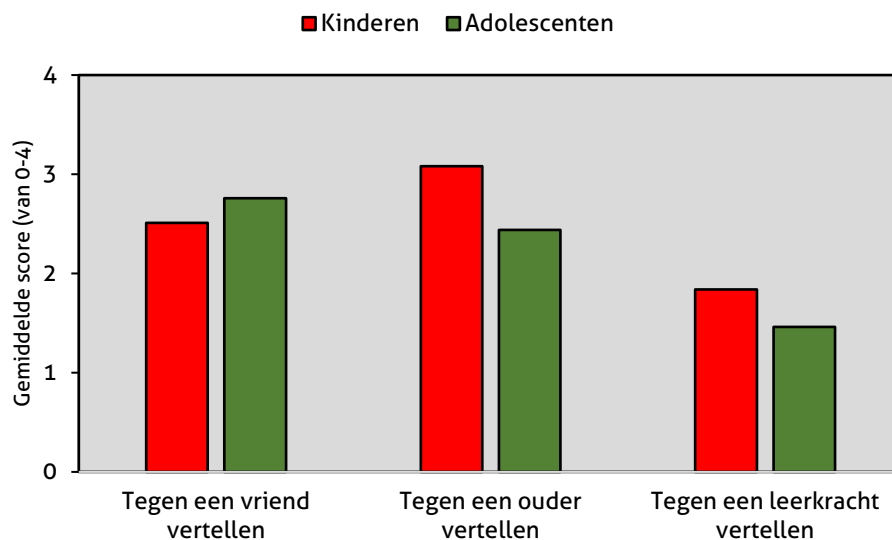
Bij de jongeren die weet hebben van online pesten werd er gevraagd of men de daad heeft gerapporteerd. Bij alle jongeren die op de hoogte waren van online pesten rapporteert 46,1 procent dit. Bij 53,9 procent van alle jongeren, die op de hoogte zijn van online pesten, anticipeert men hier verder niet op.

In **Figuur 13** wordt er visueel weergegeven om welke reden de jongeren het online pesten niet gerapporteerd hebben. Er is een verschil in rapporteergedrag over de leeftijdsgroepen heen ($p < 0.05$). In **Figuur 13** wordt opgemerkt dat de adolescenten hoofdzakelijk het online pesten negeren, waarbij de kinderen hoofdzakelijk het online pesten niet zullen rapporteren omdat men schrik heeft om zelf slachtoffer te worden, omdat het al reeds gerapporteerd werd of omdat het slachtoffer het kind in vertrouwen heeft genomen.

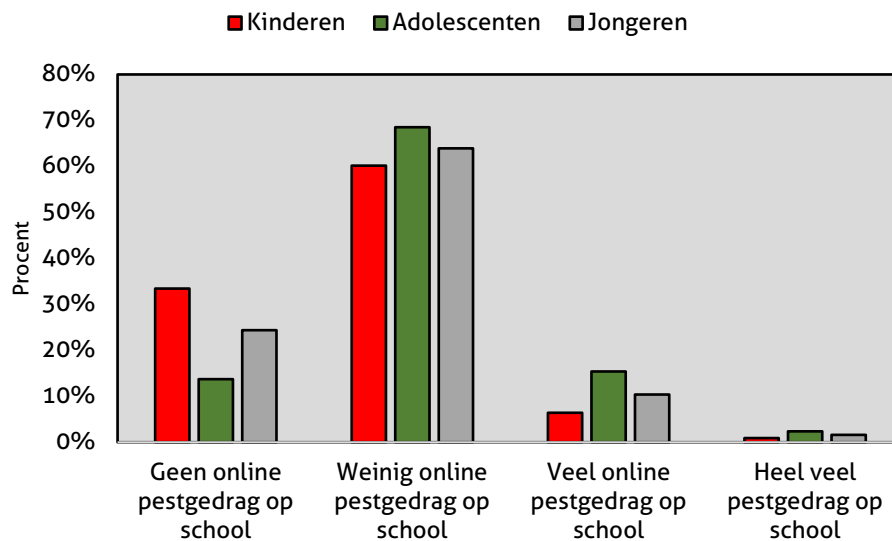
Figuur 13: Procenten voor motivatie om het online pesten niet te rapporteren bij kinderen, adolescenten en jongeren.

Aan de jongeren werd er gevraagd aan wie men – bij online pesten – het gedrag zou rapporteren. In **Figuur 14** worden de drie belangrijkste vertrouwenspersonen in verband gebracht met het online pesten. Een analyse geeft aan dat kinderen, in vergelijking met adolescenten, het meer tegen een ouder zullen vertellen dat ze gepest worden via het internet ($p < 0.05$). Adolescenten zullen het sneller vertellen tegen een vriend dan dat de kinderen ($p < 0.05$) dit zullen doen. Een leerkracht zal ook sneller aangesproken worden bij kinderen in het lager onderwijs dan een leerkracht die lesgeeft in het secundair onderwijs. Bij een gelijkaardige analyse tussen de seksen zijn de verschillen eerder toevallig.

Figuur 14: Gemiddelde scores (van 0-4) voor het melden van online pesten bij vertrouwenspersonen bij kinderen en adolescenten.

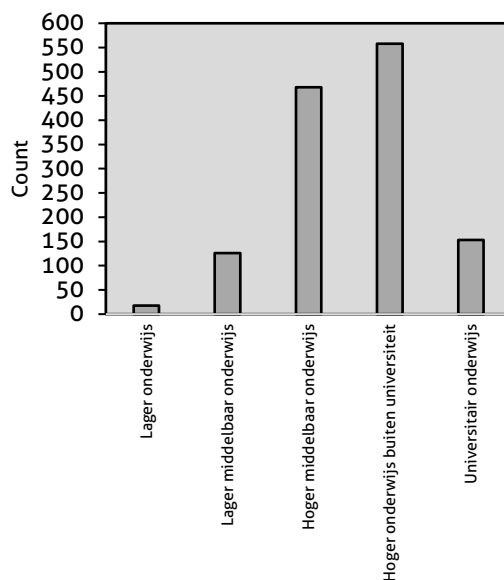
In de vragenlijst werd er gepeild naar de inschatting over het online pesten op school. De jongeren konden aangeven in welke mate online pesten voorkomt op school. Opnieuw kan er een verschil opgemerkt worden bij de inschatting hiervan tussen kinderen en adolescenten ($p < 0.01$), zie **Figuur 15**. Uit deze figuur blijkt dat ongeveer drie op vier jongeren aangeven dat er wel degelijk online pestgedrag is op school.

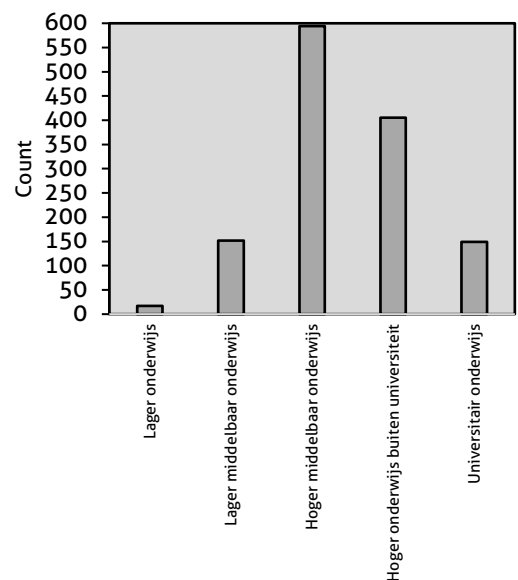
Figuur 15: Procenten voor inschatting online pesten op school bij kinderen, adolescenten en jongeren.

4.7 Gezinssituatie en online pesten

Een grafische weergave van het opleidingsniveau van de ouders wordt weergegeven in **Figuur 16** en **Figuur 17**. Voor de bevraagde jongeren werd er geen verband gevonden tussen het slachtofferschap van online pesten en de opleiding van de vader of moeder.

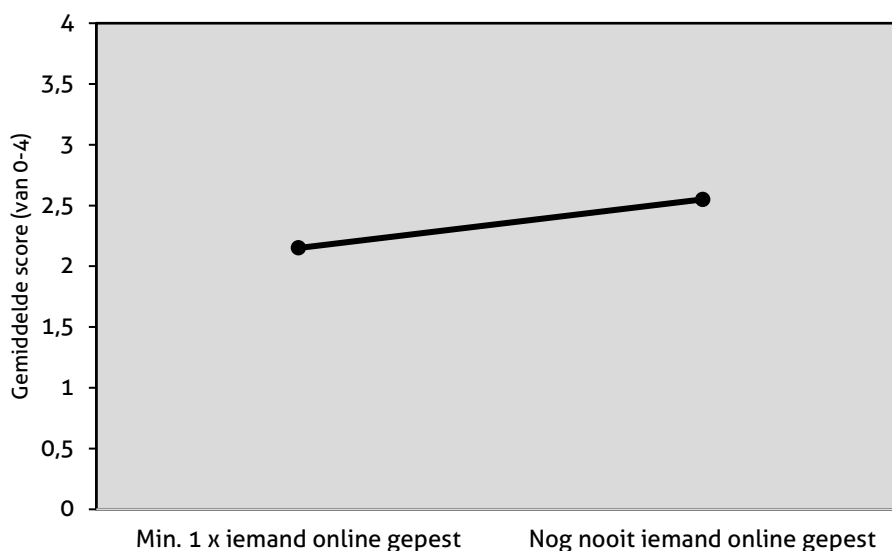

Figuur 16: Aantal moeders met een specifiek opleidingsniveau.

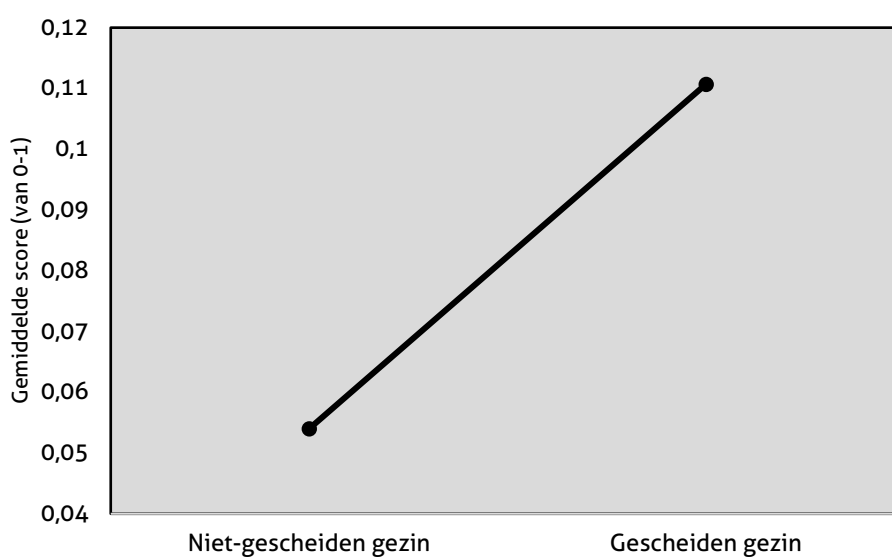
Figuur 17: Aantal vaders met een specifiek opleidingsniveau.

Er werd echter wel een verschil gevonden tussen het daderschap van online pesten en de opleiding van de moeder, zie **Figuur 18**. Uit de data blijkt dat hoe lager het opleidingsniveau van de moeder, hoe groter de kans dat de jongere de online dader is ($p < 0.01$).

Figuur 18: Gemiddelde scores (van 0-4) voor dader van online pesten bij het opleidingsniveau van de moeder.

Uit de studie blijkt dat *scheiding* een voorspellende variabele is. Jongeren uit een gescheiden gezin geven een grotere waarde aan voor het slachtofferschap van online pesten dan jongeren uit een niet-gescheiden gezinssituatie, zie **Figuur 19** ($p < 0.01$).

Figuur 19: Gemiddelde scores (van 0-1) voor gescheiden en niet-gescheiden gezinnen bij slachtoffer van online pesten.

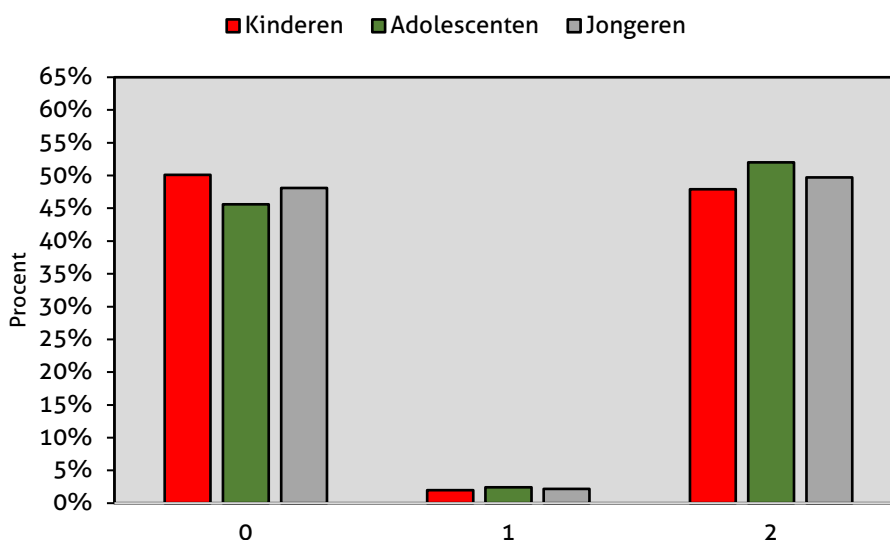
In de bevraging van de ouders werd er gevraagd in welke mate de jongere tijd spendeert om met vrienden om te gaan en om met het gezin om te gaan. Uit de analyse blijkt dat er geen verband bestaat tussen de tijdsinvesterings in het gezin of in vrienden en het slachtofferschap van online pesten. Er is ook geen significant verschil tussen het online pesten (slachtoffer en dader) en het hebben van oudere broers of zussen.

4.8 Preventie

De jongeren geven in de meerderheid aan dat ze reeds informatie hebben gekregen over hoe men veilig internet kan gebruiken. De data geeft ook aan dat er een verband is tussen de leeftijdsgroep en de preventie over het gebruik van internet. De kinderen scoren significant lager dan de adolescenten ($p < 0.01$) en krijgen dus bijgevolg minder informatie over het veilig gebruik van internet. Aan de ouder werd er gevraagd of er in de thuisomgeving gesproken wordt over online en offline pesten. Uit de data blijkt dat er geen verschil is tussen de leeftijdsgroepen (kinderen versus adolescenten) en de seksen (jongens versus meisjes). De ouders konden de volgende antwoordmogelijkheden aanduiden:

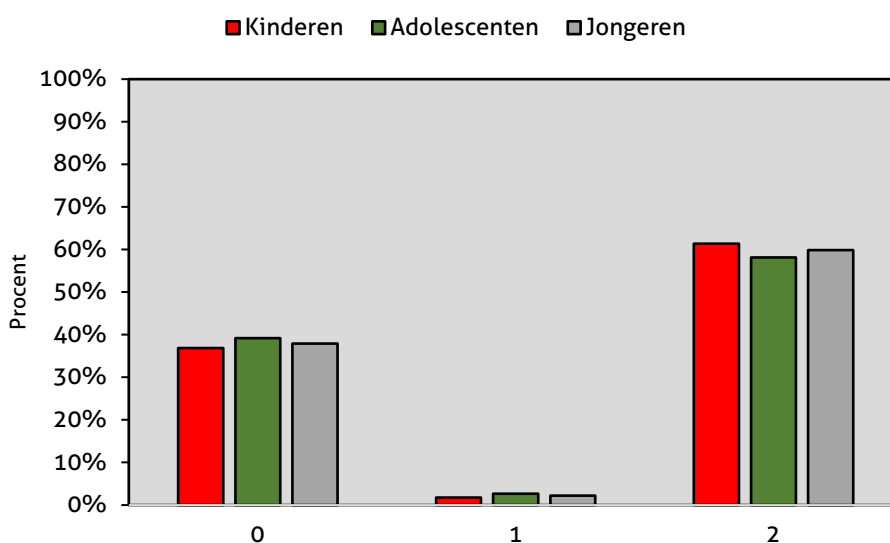
- Nee, omdat dit niet aan de orde is gekomen (grafiek=0);
- Nee, omdat ik het onderwerp liever vermijd (grafiek=1);
- Ja (grafiek=2).

Uit **Figuur 20** blijkt dat de meeste ouders aangeven dat er reeds een gesprek gevoerd werd of dat er geen gesprek gevoerd werd omdat het nog niet aan de orde is gekomen.

Figuur 20: Procenten voor ouders die een gesprek gevoerd hebben met het kind over online pesten bij kinderen, adolescenten en jongeren.

Uit **Figuur 21** kan men dezelfde conclusie formuleren. De ouders geven aan dat er al een gesprek heeft plaatsgevonden rond het offline pesten of dat het gesprek nog niet aan de orde is gekomen.

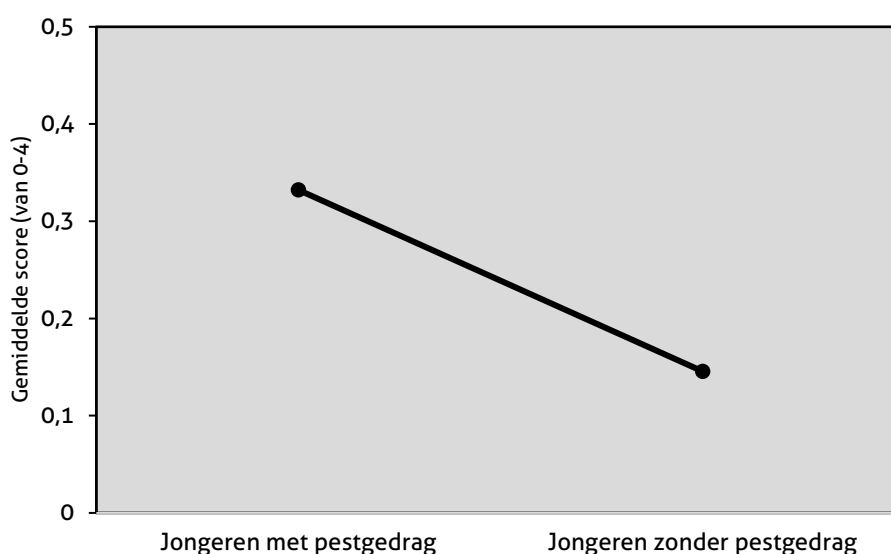
Figuur 21: Procenten voor ouders die een gesprek gevoerd hebben met het kind over offline pesten bij kinderen, adolescenten en jongeren.

Wanneer de correlatie berekend wordt tussen een gesprek voeren bij online en offline pesten, wordt er besloten dat er wel degelijk een relatie is tussen de twee variabelen ($r=0.62$; $p<0.01$). Uit de data blijkt dat er geen correlatie is tussen het slachtofferschap van online pestgedrag en het voeren van een gesprek over online pesten. Dit betekent dat wanneer de jongere aangeeft dat hij of zij slachtoffer is geweest van online pesten, er geen verschil is tussen het al dan niet voeren van een gesprek met de ouder over online pesten. Sommige jongeren zullen als slachtoffer dus geen gesprek hebben gehad over online pestgedrag.

4.9 Dader van online pesten

Het vertonen van pestgedrag – daderschap van online pesten – werd ook bevraagd in verschillende items. Uit verschillende analyses kan men concluderen dat het daderschap niet gekoppeld kan worden aan de sekse en aan een leeftijdsgroep. Ongeacht de sekse en de leeftijd kan het gedrag van daderschap van online pesten vertoond worden.

Het onderzoek toont echter wel aan dat de online dader hoger scoort op negatieve ervaringen op het internet dan jongeren die geen pestgedrag vertoonden, zie **Figuur 22** ($p<0.01$).

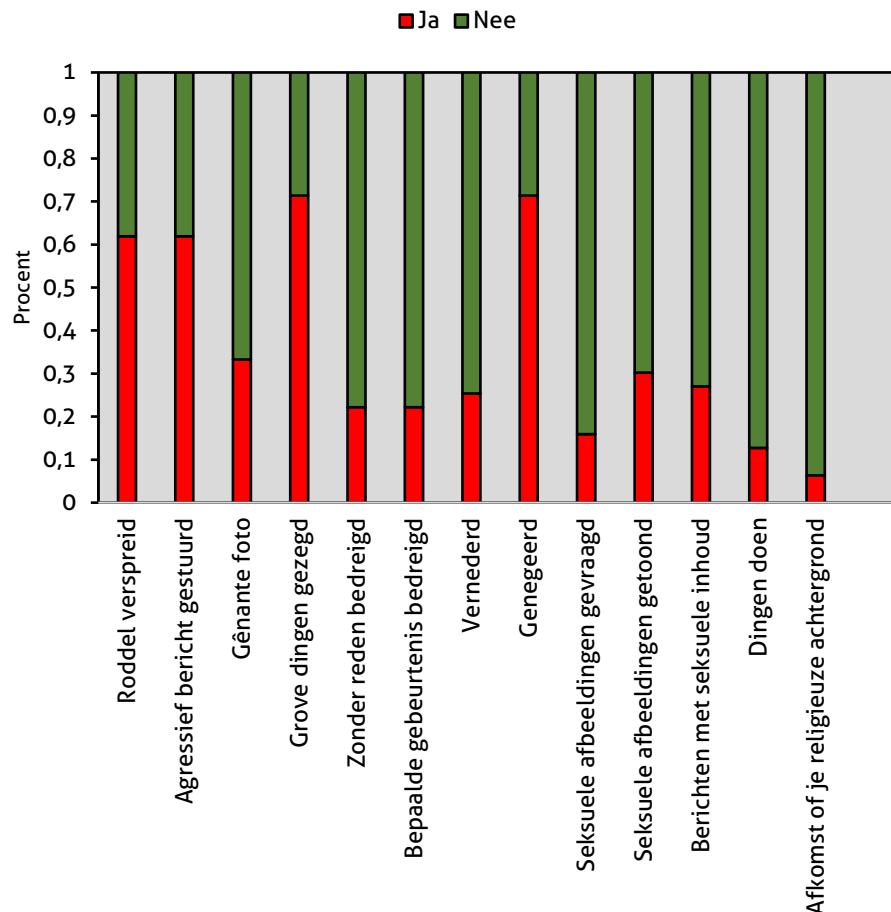

Figuur 22: Gemiddelde scores (van 0-4) voor jongeren met en zonder pestgedrag bij negatieve internetervaringen.

Er werden in totaal dertien items bevraagd rond negatieve ervaringen op het internet:

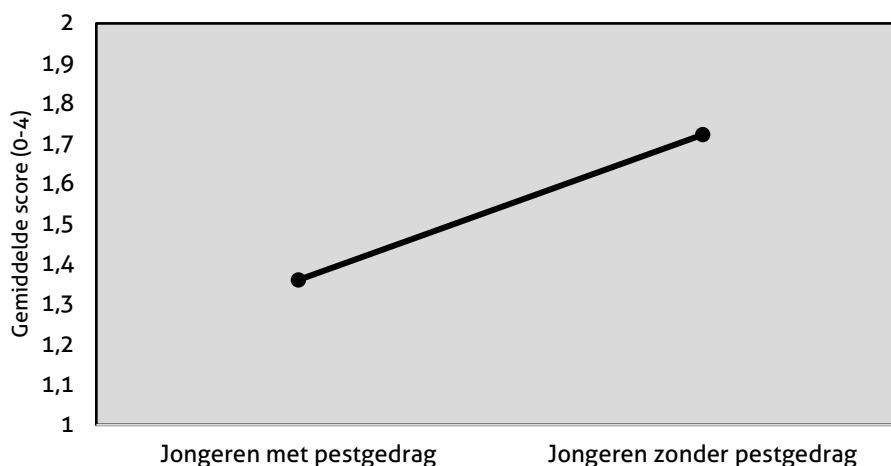
- Iemand heeft over jou online al eens een roddel verspreid;
- Iemand heeft jou al eens een agressieve mail/sms/bericht/... gestuurd;
- Iemand heeft al eens een gênante foto van jou gepost of online gezet zonder jouw toestemming;
- Anderen hebben online al eens grove dingen over jou gezegd;
- Werd je online al eens zonder reden bedreigd;
- Werd je, door een bepaalde gebeurtenis, al eens online bedreigd;
- Werd je online al eens vernederd;
- Werd je online al eens genegeerd;
- Hebben andere via online media al eens naaktfoto's of seksuele afbeeldingen/filmpjes van jou gevraagd;
- Hebben anderen via online media jou al eens naaktfoto's of seksuele afbeeldingen/filmpjes getoond;
- Heb je van een onbekend al eens ongewenste berichten met seksuele inhoud gehad;
- Heeft iemand via online media jou al eens verplicht om dingen te doen die je niet wilde;
- Hebben anderen online al eens iets grofs gezegd over je afkomst of je religieuze achtergrond?

Uit **Figuur 23** blijkt dat jongeren die al dader geweest zijn van online pesten, hoog scoren voor bepaalde specifieke items vanuit de opsomming hierboven. De daders scoren hoger op het volgende item: (1) de ervaring dat men al een online roddel heeft verspreid over hen, (2) een agressief bericht dat men al online ontvangen heeft en dat (3) anderen online grove dingen hebben gezegd en dat ze online genegeerd werden.

Figuur 23: Procenten bij verschillende negatieve internetervaringen bij jongeren die pestgedrag vertonen.

Uit **Figuur 24** blijkt dat de jongeren die reeds pestgedrag vertoonden als dader minder vrijheid krijgen van de ouders in vergelijking met de jongeren die nog geen dader zijn geweest van online pesten ($p < 0.01$).

Figuur 24: Gemiddelde scores (van 0-4) voor jongeren met en zonder pestgedrag bij vrijheid van de ouders.

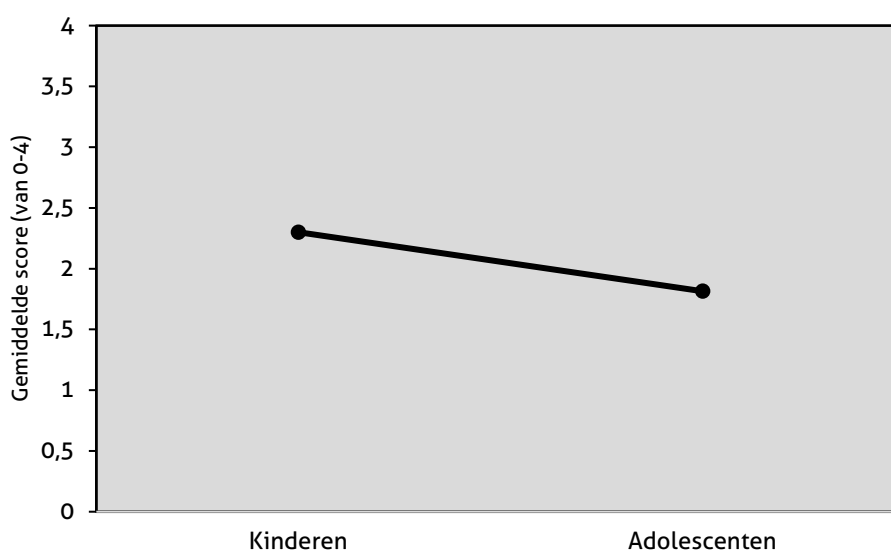
4.10 Betrokkenheid en vrijheid van de ouders

In de vragenlijst werd er gepeild naar de betrokkenheid van de ouders naar het online gedrag van de jongere. Er werden vijf items bevestigd: (1) ik weet wat mijn kind online doet; (2) ik weet met wie mijn kind online gesprekken voert; (3) ik kijk (sporadisch) mee met wie mijn kind online gesprek voert; (4) ik kijk (sporadisch) mee en ken hierdoor de (algemene) inhoud van de gesprekken die mijn kind voert; (5) ik maak me zorgen over wat mijn kind allemaal online uitvoert.

De ouder kon op elke stelling aangeven in welke mate het onwaar of waar is (5 puntenschaal: helemaal onwaar [0] – onwaar [1] – noch waar, noch onwaar [2] – waar [3] – helemaal waar [4]).

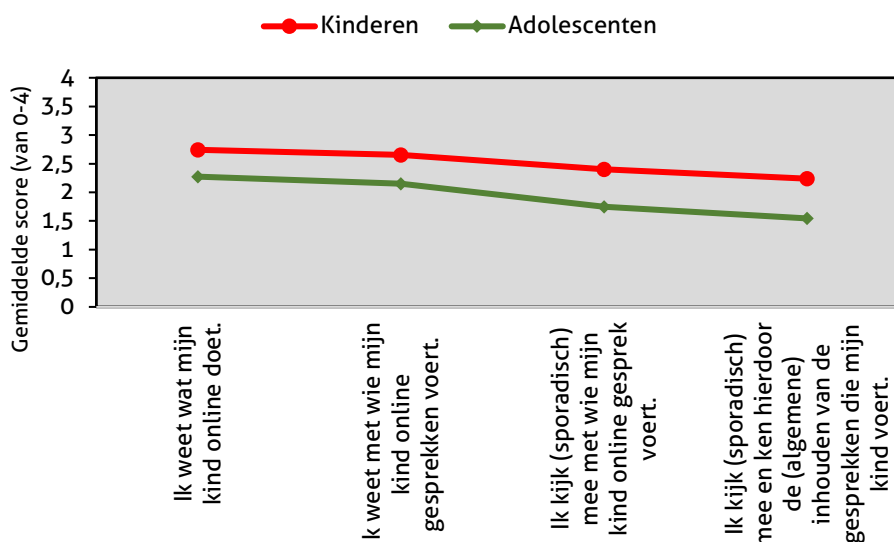
Uit de analyse blijkt dat er wel degelijk een verschil is in betrokkenheid (optelsom van de vijf stelling) op niveau van leeftijdsgroep ($p < 0.01$). Uit **Figuur 25** kan men concluderen dat ouders van kinderen aangeven dat men meer betrokken is bij het online gebeuren dan ouders van adolescenten.

Verder werd er een verband gevonden tussen de gemiddelde betrokkenheid van de ouders en het slachtofferschap van online pesten ($r = 0.08$; $p < 0.01$).

Figuur 25: Gemiddelde scores (van 0-4) voor kinderen en adolescenten bij de betrokkenheid van de ouder.

Bij de stelling 'Ik maak me zorgen over wat mijn kind allemaal online uitvoert' is er geen significant verschil tussen de kinderen en de adolescenten. Om deze reden werd de stelling niet opgenomen in **Figuur 26**. Dit betekent dat ouders van kinderen en adolescenten gelijkaardig scoren als het gaat om zich zorgen maken rond het online gebeuren. De andere items vertonen echter wel een verschil tussen de ouders met kinderen en ouders met adolescenten ($p < 0.01$). De algemene trend toont aan dat ouders van adolescenten steeds lager scoren in vergelijking met de ouders met kinderen. Dit betekent dat de betrokkenheid lager ligt bij ouders van adolescenten. Een reden hiervoor werd niet bestudeerd in dit onderzoek. Ouders van kinderen veronderstellen dus beter in te schatten wat de kinderen doen op het internet.

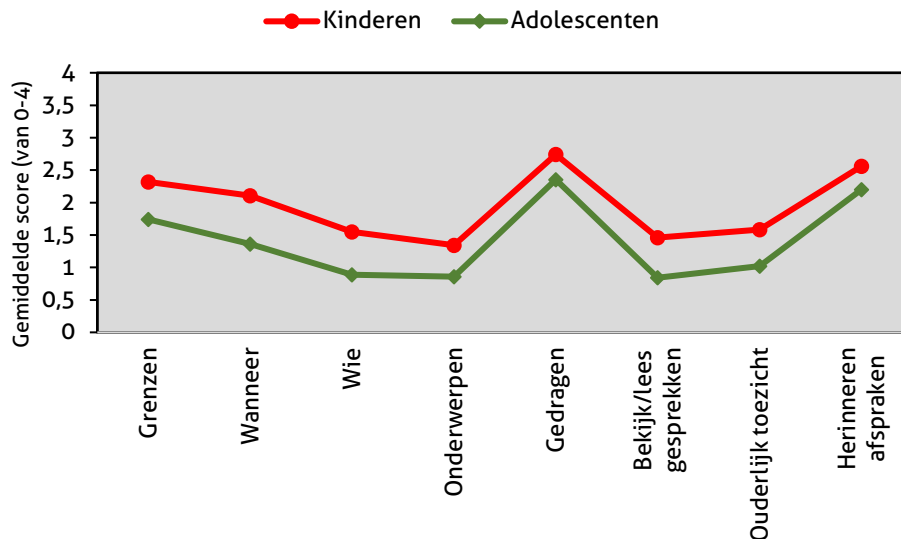

Figuur 26: Gemiddelde scores (van 0-4) voor specifieke betrokkenheidsaspecten bij kinderen en adolescenten.

Naast de betrokkenheid van de ouders werd ook de vrijheid rond het gebruik van online communiceren gemeten bij de ouders. Er werden in totaal acht items bevraagd rond deze topic:

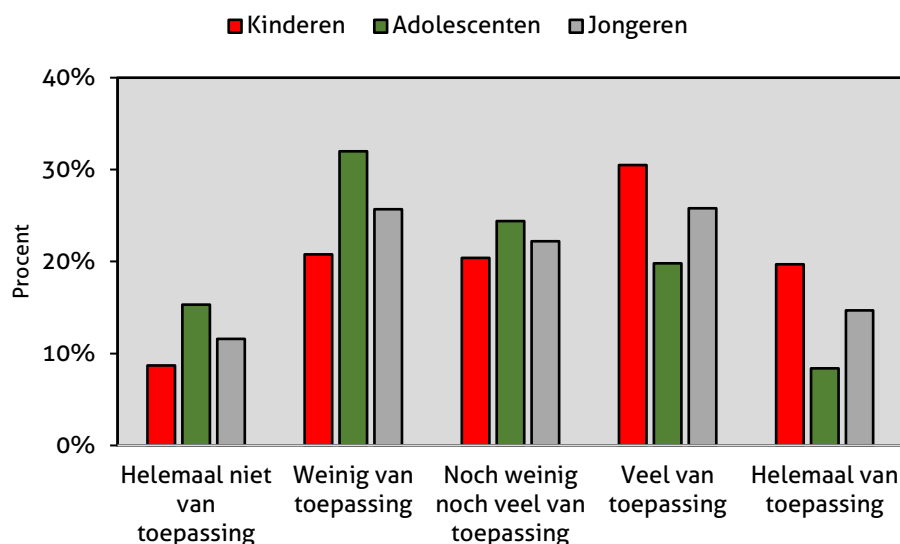
- Ik stel grenzen hoeveel tijd mijn kind online gaat;
- Ik bepaal wanneer mijn kind online gaat;
- Ik bepaal met wie mijn kind online communiceert;
- Ik bepaal over welke onderwerpen mijn kind mag communiceren met anderen;
- Ik bepaal hoe mijn kind zich online moet gedragen;
- Ik bekijk/lees de gesprekken achteraf die mijn kind online gevoerd heeft;
- Ik gebruik ouderlijk toezicht via de computer;
- Ik herinner mijn kind aan de afspraken die gemaakt worden rond het online communiceren met anderen.

Kijkt men naar de leeftijdsgroepen, zie **Figuur 27**, dan komt een effect van leeftijd naar voor waarbij de ouders van de leeftijdsgroep adolescenten meer vrijheid geven aan de adolescenten ($p < 0.01$). De ouders van adolescenten stellen minder grenzen op, bepalen minder wanneer de adolescenten online gaan, bepalen minder met wie men online mag communiceren, bepalen minder over welke onderwerpen gesproken mogen worden, bepalen minder hoe men zich online moet gedragen, bekijken minder de gesprekken achteraf, gebruiken minder ouderlijk toezicht en herinneren de adolescenten in mindere mate aan de gemaakte afspraken.

Figuur 27: Gemiddelde scores (van 0-4) voor specifieke vrijheidsaspecten bij kinderen en adolescenten.

In **Figuur 28** wordt er een overzicht gegeven in welke mate ouders van kinderen en adolescenten grenzen stellen rond de tijdsduur om online te communiceren.

Figuur 28: Procenten voor grenzen stellen bij tijdsduur online communicatie bij kinderen, adolescenten en jongeren.

Een belangrijke bevinding die gevonden werd is dat er geen verschil is tussen de vrijheid bij jongeren en het slachtofferschap van online pesten. Eenzelfde conclusie kan geformuleerd worden tussen de betrokkenheid van de ouder en het slachtoffer zijn van online pesten.

5 Nabeschuiving en conclusie

In deze studie werd onderzocht hoe kinderen en adolescenten (9-15 jaar) omgaan met online pesten, welke indicatoren hier invloed op hebben en hoe ouders hier tegenover staan. Daarvoor werd er een vragenlijst opgesteld die bestaat uit twee delen. Het eerste deel bevroeg de jongere omtrent zijn ervaringen rond online pesten. In het tweede deel werd een van de ouders bevraagd in verband met het eventueel gedrag rond online pesten, schoolresultaten, persoonlijkheidskenmerken, etc. van de jongere.

Een statistische analyse werd uitgevoerd om de verbanden tussen de verschillende variabelen in kaart te brengen maar deze gegevens werden niet in het rapport vermeld omwille van de leesbaarheid.

De studie geeft het volgende aan:

- Kinderen (tussen 9-12 jaar) geven sneller aan dat ze offline gepest worden dan adolescenten (tussen 13-15 jaar). Slachtofferschap van offline pesten is een predictor om slachtoffer te worden van online pesten.
- Elke jongere tussen de negen en vijftien jaar is even vatbaar om slachtoffer te worden van online pesten, er is geen verschil tussen de sekse of leeftijd.
- Slachtofferschap van online pesten kan toegewezen worden aan het aantal accounts op sociale media, het geconfronteerd worden met scheiding in het gezin en emotionele stabiliteit.
- Jongeren hebben al informatie verkregen rond het gebruik van het internet (preventie rond online pesten). Er is wel een verschil tussen de kinderen en de adolescenten. De kinderen geven aan dat ze minder informatie gekregen hebben dan de adolescenten.
- De vertrouwenspersoon, om het online pesten te signaleren, is als slachtoffer verschillend voor de twee leeftijdsgroepen. De kinderen zullen het signaleren aan de ouder, de adolescenten zullen het sneller signaleren aan een vriend(in).
- Er is een relatie tussen negatieve ervaringen op het internet en het online gepest worden. Deze risico's werden bevraagd door dertien items: iemand heeft over jou online al eens een roddel verspreid; iemand heeft jou al eens een agressieve mail/sms/bericht/... gestuurd; iemand heeft al eens een gênante foto van jou gepost of online gezet zonder jouw toestemming; anderen hebben online al eens grove dingen over jou gezegd; werd je online al eens zonder reden bedreigd; werd je, door een bepaalde gebeurtenis, al eens online bedreigd; werd je online al eens vernederd; werd je online al eens genegeerd; hebben andere via online media al eens naaktfoto's of seksuele afbeeldingen/filmpjes van jou gevraagd; hebben anderen via online media jou al eens naaktfoto's of seksuele afbeeldingen/filmpjes getoond; heb je van een onbekend al eens ongewenste berichten met seksuele inhoud gehad; heeft iemand via online media jou al eens verplicht om dingen te doen die je niet wilde; hebben anderen online al eens iets grofs gezegd over je afkomst of je religieuze achtergrond. De resultaten geven aan dat op elk item de adolescenten hoger scoren dan de kinderen.
- Er is een relatie tussen de betrokkenheid en de vrijheid van de ouders en de leeftijdsgroepen. Ouders van de kinderen geven aan dat ze meer betrokken zijn en minder vrijheid geven bij het internetgebeuren, dan ouders van de adolescenten.
- De dader van online pesten kan toegewezen worden aan het opleidingsniveau van de moeder en de negatieve ervaringen op het internet.

Het opmerken van de slachtoffers van online pesten is niet evident, aangezien er een afwezigheid is van rechtstreekse confrontatie. Er is steeds een scherm aanwezig tussen de dader en het slachtoffer van online pesten. Hierdoor is er ook geen directe controle van een opvoeder zoals een ouder of een leerkracht. 6,5 procent van de jongeren tussen negen en vijftien jaar wordt online gepest. Op een klas van twintig leerlingen is er dus gemiddeld één leerling die online gepest wordt. Algemeen werd er gevonden dat er geen verband bestaat tussen het hebben van een eigen device (zoals een smartphone, laptop, tablet, etc.) en het slachtofferschap van online pesten.

Deze studie toont ook aan dat er geen verband is tussen de seksen en slachtofferschap van online pesten. Het maakt dus niet uit of de jongere een meisje of een jongen is om gepest te worden via het internet. Eerdere studies hebben bewezen dat er geen eenduidige resultaten zijn over de sekse van typische slachtoffers van online pesten. Deze studie bevestigt de eerdere onderzoeksresultaten.

Voorafgaand onderzoek toont aan dat er geen duidelijk verband bestaat tussen de leeftijd en het slachtofferschap. De onderzoeksresultaten van dit onderzoek tonen ook aan dat er geen effect is tussen de leeftijd van de jongere en het slachtofferschap van online pesten. Er is echter wel een andere variabele die bepalend kan zijn voor het slachtofferschap van online pesten, namelijk de duurtijd van het online beschikbaar zijn, dit ongeacht de leeftijdsgroep

Deze studie heeft ook het bezit van een eigen device, die toegang geeft tot het internet, vergeleken met de twee leeftijdsgroepen en het online slachtofferschap. Kinderen hebben tegenwoordig al eerder een eigen device dan vroeger. Kinderen zijn dus steeds vroeger online beschikbaar. Toch toont deze huidige studie aan dat de adolescenten nog steeds significant hoger scoren op het bezit hebben van een eigen device. Het online pestgedrag doet zich ook voor via een eigen device die toegang geeft tot het internet. De apps die het meest gebruikt worden om te pesten zijn Facebook Messenger, Facebook en Snapchat. Deze drie kanalen worden ook door jongens en meisjes afzonderlijk het meest gebruikt om gepest te worden. Er is een groot verschil van eigenaarschap van accounts tussen de kinderen en adolescenten op deze sociale kanalen. Van de kinderen heeft 51 procent een eigen Facebook Messenger account, in tegenstelling tot de 95 procent van de adolescenten. 90 procent van de adolescenten heeft een Facebook-account en de kinderen 'slechts' 44 procent. Snapchat spant de kroon op de leeftijdsgroep van de kinderen. Daarbij heeft 61 procent van de kinderen een eigen account.

Het conflict met online pesten houdt verband met de persoonlijkheid van het kind of de adolescent. De persoonlijkheid is de verzameling van kenmerken die het gedrag, de gedachten en de gevoelens van een persoon bepalen. Er zijn verschillende persoonlijkheidstrekken die de persoonlijkheid van een persoon omschrijven. Naarmate men meer analyses uitvoerde kon men de volgende vijf trekken opsommen: extraversie, altruïsme, consciëntieusheid, emotionele stabiliteit en openheid voor ervaringen. Voor deze vijf trekken werd er een score bevraagd aan de ouder via de vragenlijst. Voor elke persoonlijkheidstrek kon de ouder een score van 0 tot en met 10 aangeven. Op deze manier kreeg men een algemeen beeld van de persoonlijkheid van het kind. Een andere Vlaamse studie bewees (Walrave & Van Ouytsel, 2014) dat Vlaamse slachtoffers een lager welbevinden hadden en zich ook minder populair voelden bij hun leeftijdsgenoten.

Extraversie verwijst naar positieve emoties zoals zelfverzekerd, spraakzaam, assertief en spontaan. In deze studie werd er een negatieve relatie gevonden tussen de extraversie van het slachtoffer en het slachtofferschap van online pesten. Dit onderzoek bevestigt het eerder Vlaamse onderzoeksrapport.

Neuroticisme of emotionele stabiliteit is een tweede belangrijke persoonlijkheidstrek. Deze trek kan beoordeeld worden via de volgende concrete kenmerken: rustig, op het gemak zijn, ontspannen, standvastig en kalm. In deze studie werd bewezen dat wanneer de ouder aangeeft dat de jongere emotioneel onstabiel is, hoe meer de jongere aangeeft online gepest te worden. In verschillende andere studies werden deze onderzoeksresultaten bevestigd.

In deze studie werd er verder ingezoomd op de negatieve ervaringen op het internet, zoals bijvoorbeeld bedreigingen, aanvaringen, ongewild sexting, etc. Een jongere die lager scoort voor de persoonlijkheidstrek emotionele stabiliteit, is vatbaarder voor deze negatieve ervaringen. In andere studies werd er al eerder aangetoond dat er een verband bestond tussen de kans om slachtoffer te worden van online pesten en onveilig internetgebruik. In de huidige studie werden deze ervaringen vergeleken onder de twee leeftijdsgroepen. Daaruit bleek dat er wel degelijk een verschil is tussen de kinderen en de adolescenten. De kinderen rapporteren minder negatieve ervaringen dan adolescenten. Adolescenten lopen vaker aan tegen iemand die een roddel verspreid via het internet, agressieve mail of sms'jes die men ontvangt, een gênante foto die gepost werd, online genegeerd werden, anderen die online al eens een naaktfoto getoond hebben en dergelijke.

De slachtoffers van het online pesten kunnen op twee manieren omgaan met deze daden. Een eerste manier is probleemoplossingsgericht. Hierbij zal het slachtoffer heel gericht het probleem proberen aan te pakken, terwijl men bij emotiegericht de emotionele reactie zal onderdrukken. Deze studie heeft zich voornamelijk gefocust op de emotiegerichte oplossingsstrategie, waarbij de meisjes voornamelijk lager scoren dan de jongens. De meisjes geven sneller aan dat ze zich sneller triestig voelen dan de jongens. De meisjes vertonen ook meer angst en gaan zichzelf sneller de schuld geven.

Wordt het online pestgedrag gerapporteerd? Bij alle jongeren die op de hoogte waren van online pesten rapporteert 46,1 procent dit. Bij 53,9 procent van alle jongeren, die op de hoogte zijn van online pesten, anticipeert men hier niet op. Internationale studies tonen aan dat jongeren online pestgedrag minder vaak aan hun ouders en de school melden dan aan vrienden. Uit de huidige studie, op basis van deze steekproef, kunnen deze bevindingen niet volledig bevestigd worden. Er is wel degelijk een verschil tussen de kinderen en adolescenten. De leeftijdsgroep van adolescenten bevestigt inderdaad de internationale studies. Adolescenten zullen het eerst melden aan een vriend(in), dan pas aan de ouder en vervolgens aan een leerkracht. Bij de kinderen is de volgorde echter anders. De kinderen zullen het eerst signaleren aan de ouder, dan pas vertellen aan een vriend(in) en als laatste aan de leerkracht.

De bevindingen rond de schoolprestaties – op niveau van lezen en wiskunde – zijn niet geheel duidelijk. Er is geen groot verschil tussen de prestaties en het slachtofferschap van het online pesten. Uit een grove schatting van deze steekproef ziet men lagere scores bij wiskunde voor de slachtoffers van online pesten lager dan de andere jongeren. Eerder onderzoek gaf aan dat online pesten een negatieve invloed heeft op de schoolprestaties. Dit kan gedeeltelijk worden bevestigd in het huidige onderzoek. Er is meer onderzoek nodig naar de schoolprestaties en slachtofferschap en daderschap van online pesten.

Belangrijk is om een gesprek te voeren met de jongeren over online pesten. Uit deze studie blijkt dat de betrokkenheid van de ouders een verschil kan maken op het slachtofferschap van het online pesten. Het onderzoek toont ook aan dat de betrokkenheid van de ouders met kinderen hoger is, dan de ouders met adolescenten. Dit gegeven en de correlatie tussen slachtofferschap en betrokkenheid kan een voorspellende factor zijn ter preventie van online pesten.

Naast de betrokkenheid werd ook de vrijheid gemeten. Ook hier is er een duidelijk verschil in vrijheid voor de adolescenten en voor de kinderen. De adolescenten krijgen meer vrijheid dan de kinderen. De ouders van adolescenten leggen minder grenzen op, volgen minder hun internetgedrag op, geven aan dat ze geen ouderlijk toezicht gebruiken en dergelijke. Deze openlijke vrijheid kan leiden tot slachtofferschap van online pesten.

Deze studie toont aan dat 84 procent van de jongeren reeds geïnformeerd werden over de werkwijze van sociale media, internet en de gevaren. Ongeacht dit procent scoren de kinderen lager, of anders verwoord: de kinderen hebben minder informatie gekregen over hoe omgaan met het internet, in vergelijking met de adolescenten.

Naast de gekregen informatie is het ook zeer belangrijk dat er thuis gesproken wordt over online pesten. In nationale en internationale studies werd er vastgesteld dat jongeren minder praten tegen hun ouders over online en offline pesten. De reden hiervoor is te vinden bij de vrijheid van de ouders naar de jongeren. Jongeren hebben angst dat wanneer ze pestgedrag signaleren aan hun ouders, dat de vrijheid zal worden afgenomen. Men wil het probleem zelf oplossen zonder dat de ouders hierbij betrokken worden. In het huidig onderzoek werd er gepeild naar gesprekken tussen de ouders en de jongeren over pestgedrag. 59,9 procent geeft aan dat ze reeds een gesprek gevoerd hebben en dan overige 40,1 procent geeft aan nog geen gesprek gevoerd te hebben – waarvan 2,2 procent het onderwerp vermijdt. Uit vorige studies blijkt dat ouders aangeven onvoldoende te weten over hoe sociale media en internet werken.

Er zijn duidelijke verschillen over de ouders heen op basis van de leeftijdsgroepen. Ouders die praten met de jongeren over pestgedrag correleren zeer sterk tussen een gesprek voeren rond offline pesten en een gesprek rond online pesten. Het is pas verontrustend wanneer er geen gesprek plaatsvindt rond offline pesten er ook geen gesprek gevoerd wordt rond online pesten. Er wordt met andere woorden niet gesproken in desbetreffende gezinnen rond pesten in het algemeen. Sommige jongeren zullen als slachtoffer van online pesten dus geen gesprek hebben hieromtrent.

In nationale en internationale studies is het niet duidelijk of de dader van online pesten meer jongens of meisjes zijn en als er een verschil in leeftijd kan aangetoond worden. Deze studie kan ook geen verschil aantonen in de seksen of leeftijdsgroepen. De dader van online pesten vertoont ook – net zoals bij de slachtoffers van online pesten – een hoge score bij negatieve ervaringen op het internet. Jongeren die dus al negatieve ervaringen hebben gehad zijn sneller geneigd om ook online te pesten. Er kan dus

sprake zijn van terugpesten. Dit blijkt echter ook uit de open vraagstelling in deze huidige studie waarbij de jongeren de motivatie aangaven van hun pestgedrag.

Uit dit onderzoek blijkt dat ouderschap van online pesten samengaat met het opleidingsniveau van de moeder en ook met de gezinssituatie als het gezin al dan niet gescheiden is.

Uit deze studie, en bovenstaande nabeschoouwingen, worden er enkele adviezen aangereikt:

- Bij de literatuurstudie van dit onderzoek werd er opgemerkt dat er weinig initiatieven zijn, zeker in vergelijking met het buitenland, om het online pesten onder de aandacht te brengen. Deze studie vraagt **meer aandacht van de overheid** om het onderwerp 'online pesten' in de kijker te zetten.
- Kinderen hebben hedendaags al een eigen device die toegang heeft tot het internet. Hoe meer vrijheid de kinderen krijgen op het internet, hoe minder betrokkenheid van de ouder er is. Een afspraak rond het **gebruik van de device bij de ouder(s)** is dus belangrijk om de betrokkenheid zo hoog mogelijk te houden en de vrijheid op een wenselijk niveau te bewaren.
- Bij kinderen is er een effect gevonden tussen het offline en het online pesten. Dit wil zeggen dat de ouder en/of leerkracht van het lager onderwijs via **waarnemingen van offline pesten het online pesten kan opsporen**. Met offline pesten wordt een directe vorm van pesten beschouwd, zoals op de speelplaats of in de omgeving van het kind.
- In het lager onderwijs zullen de kinderen sneller geneigd zijn om online pesten te melden aan de leerkracht, in vergelijking met het secundair onderwijs. De **waakzaamheid in het onderwijs als leerkracht** blijft dus belangrijk;
- In het secundair onderwijs zullen de adolescenten minder snel geneigd zijn om als slachtoffer van online pesten dit te melden aan de leerkrachten en aan de ouder. **Maak het gemakkelijk om het pestgedrag te rapporteren**. Dit zowel voor het slachtoffer van online pesten, als voor de omstanders en getuigen. Dit kan door de toegang, tot het schriftelijk en anoniem te melden, zo toegankelijk mogelijk te houden of via het CLB.
- Uit deze studie blijkt ook dat kinderen en adolescenten op de hoogte zijn van online pestgedrag op school. Het onderwijs, en bijgevolg de scholen, moeten hiervan gebruik maken om **opleidingen aan te bieden**, waarbij men de jongeren leert hoe ze hiermee moeten omgaan als omstander. Deze opleidingen kunnen extra interessant zijn voor adolescenten. Zij rapporteren hoofdzakelijk het slachtofferschap van online pesten naar vrienden. In het secundair onderwijs kan men de adolescenten stimuleren om naar de slachtoffers te luisteren en hiertegen zaken te ondernemen.
- In het onderwijs kan er extra gekeken worden naar de **predictoren die het slachtofferschap van online pesten** kunnen voorspellen. Deze zijn: minder welbevinden, negatieve ervaringen op het internet, lagere betrokkenheid, emotioneel onstabiel en in mindere mate de wiskunde prestaties.
- In het onderwijs kan er extra gekeken worden naar de **predictoren die het ouderschap van online pesten** kunnen voorspellen. Deze zijn: negatieve ervaringen op het internet, minder welbevinden, lagere betrokkenheid en sociaal-economische status (SES: o.a. opleidingsniveau moeder, gezinsvorm).
- Uit het onderzoek blijkt dat er nog heel wat ouders zijn die geen gesprek voeren met de jongeren rond pestgedrag (online en offline). Het onderwijs en de maatschappij kunnen hun een steentje bijdragen door in het onderwijs of op gemeentelijk niveau **informatieavonden te organiseren** rond online (en offline) pesten.
- De inhoudelijke essentie van deze informatieavond en opleidingen moet gaan over **het omgaan met sociale media** en in mindere mate het verbieden van sociale media.
- Eén van de belangrijkste adviezen uit dit rapport is **voorbeeldgedrag en tijdig in dialoog gaan**. Ouders en leerkrachten moeten in dialoog gaan met **adolescenten én kinderen**. Jongeren krijgen op vroege leeftijd al een eigen device met internettoegang, waardoor de gevaren van het internet snel ontdekt (kunnen) worden en bijgevolg negatieve ervaringen op het internet ontdekken. Door als leerkracht en ouder betrokken te worden in het sociale media gebeuren kan dit snel opgespoord worden en kan men tijdig handelen.

Lijst met figuren

Figuur 1: Verdeling van een eigen device – met online toegang – bij kinderen en adolescenten.....	6
Figuur 2: Procenten voor account bij sociale media platformen bij kinderen en adolescenten.....	7
Figuur 3: Gemiddelde scores (van 1-5) van online beschikbaar zijn bij kinderen en adolescenten.....	7
Figuur 4: Gemiddelde scores (van 1-5) voor kinderen met en zonder online pesten bij gemiddelde tijd online.....	8
Figuur 5: Gemiddelde scores (van 1-5) voor adolescenten met en zonder online pesten bij gemiddelde tijd online.....	8
Figuur 6: Gemiddelde scores (van 0-4) van slachtofferschap bij offline pesten bij kinderen en adolescenten.....	8
Figuur 7: Procenten voor kanalen waarmee er online wordt gepest bij kinderen, adolescenten en jongeren.....	9
Figuur 8: Procenten voor kanalen waarmee er online wordt gepest bij jongens, meisjes en jongeren.....	9
Figuur 9: Procenten bij verschillende negatieve ervaringen op het internet bij kinderen en adolescenten.....	11
Figuur 10: Gemiddelde scores (van 0-4) voor emoties bij het slachtofferschap van online pesten bij jongens en meisjes.....	11
Figuur 11: Procenten voor mate fouten vinden van online pesten bij kinderen, adolescenten en jongeren.....	12
Figuur 12: Procenten voor kinderen, adolescenten en jongeren bij het weten van online pesten.....	12
Figuur 13: Procenten voor motivatie om het online pesten niet te rapporteren bij kinderen, adolescenten en jongeren.....	13
Figuur 14: Gemiddelde scores (van 0-4) voor het melden van online pesten bij vertrouwenspersonen bij kinderen en adolescenten.....	13
Figuur 15: Procenten voor inschatting online pesten op school bij kinderen, adolescenten en jongeren.....	14
Figuur 16: Aantal moeders met een specifiek opleidingsniveau.....	14
Figuur 17: Aantal vaders met een specifiek opleidingsniveau.....	14
Figuur 18: Gemiddelde scores (van 0-4) voor dader van online pesten bij het opleidingsniveau van de moeder.....	15
Figuur 19: Gemiddelde scores (van 0-1) voor gescheiden en niet-gescheiden gezinnen bij slachtoffer van online pesten.....	15
Figuur 20: Procenten voor ouders die een gesprek gevoerd hebben met het kind over online pesten bij kinderen, adolescenten en jongeren.....	16
Figuur 21: Procenten voor ouders die een gesprek gevoerd hebben met het kind over offline pesten bij kinderen, adolescenten en jongeren.....	16
Figuur 22: Gemiddelde scores (van 0-4) voor jongeren met en zonder pestgedrag bij negatieve internetervaringen.....	17
Figuur 23: Procenten bij verschillende negatieve internetervaringen bij jongeren die pestgedrag vertonen.....	18
Figuur 24: Gemiddelde scores (van 0-4) voor jongeren met en zonder pestgedrag bij vrijheid van de ouders.....	18
Figuur 25: Gemiddelde scores (van 0-4) voor kinderen en adolescenten bij de betrokkenheid van de ouder.....	19
Figuur 26: Gemiddelde scores (van 0-4) voor specifieke betrokkenheidsaspecten bij kinderen en adolescenten.....	20
Figuur 27: Gemiddelde scores (van 0-4) voor specifieke vrijheidsaspecten bij kinderen en adolescenten.....	21
Figuur 28: Procenten voor grenzen stellen bij tijdsduur online communicatie bij kinderen, adolescenten en jongeren.....	21

Literatuur

- Deboutte, G. (2017). *Pesten en cyberpesten in het onderwijs*. Kalmthout, België: Pelckmans Pro.
- Dejonckheere, P. (2017). *Internetgebruik bij kinderen & jongeren*. Geraadpleegd op 19 februari 2018 via <http://vivesweb.be/multimediaindebasisschool1718/wp-content/uploads/sites/49/2017/07/Internet-bij-kinderen-en-jongeren-Onderzoeksrapport.pdf>
- Erreygers, S., Vandebosch, H., Vranjes, I., Bailien, E., & De Witte, H. (2018). The interplay of negative experiences, emotions and affective styles in adolescents' cybervictimization: A moderated mediation analysis. *Computers in Human Behavior*, 81, 223-234. doi: 10.1016/j.chb.2017.12.027
- Friendly Attac (2012). *White paper: Zes jaar onderzoek naar cyberpesten in Vlaanderen, België en daarbuiten: een overzicht van de bevindingen*. Antwerpen, België: Friendly Attac.
- Mediawegwijzer (s.d.). *Neen tegen cyberpesten*. Brussel, België: Vlaams Kenniscentrum Mediawijsheid.
- Vandoninck, S. (2011). *Cyberpesten in Vlaanderen: hoe erg is het probleem? Resultaten van het EU Kids Online onderzoek*. Geraadpleegd op 19 februari 2018 via <https://lirias.kuleuven.be/bitstream/123456789/373679/1/BE+Cyberpesten.pdf>
- Waasdorp, T. E., & Bradshaw, C.P. (2015). The Overlap Between Cyberbullying and Traditional Bullying. *Journal of Adolescent Health*, 56, 483-488. doi: 10.1016/j.jadohealth.2014.12.002
- Walrave, M., & Van Ouytsel, J. (2014). *Mediawijs jongeren en sociale media*. Tielt, België: Uitgeverij Lannoo nv.
- Wright, M.F. (2017). Parental mediation, cyberbullying, and cybertrolling: The role of gender. *Computers in Human Behavior*, 71, 189-195. doi: 10.1016/j.chb.2017.01.059

Dankwoord

Bedankt aan de volgende contactpersonen in functie tot het verzamelen van de data:

- Bartier Ann (St.-Jozefcollege, Wervik);
- Danneels Annick (RHIZO School voor Mens en Samenleving, Kortrijk);
- De Waegemaeker Lies (Immaculata, leper);
- Devriendt Marjolein (Molenland, Tielt);
- Huyghe Anja (RHIZO, Kortrijk);
- Platteeuw Hannelore (De Reynaert, Tielt);
- Rommens Renilde (GUSCO - campus Kaai, Kortrijk);
- Snoeck Gaëtane (Atheneum, Wispelberg);
- Strynckx Nele (GO Atheneum, leper);
- Van de Walle Karen (Margareta-Maria-Instituut, Kortemark);
- Van Elsuë Kaat (Bernardusscholen, Oudenaarde);
- Vanallemeersch Martine (VTI, Diksmuide);
- Verbeke Thomas (De bron, Tielt);
- Verraes Pieter (Atheneum, Gentbrugge);
- Alle eerstejaarsstudenten van het studiegebied Onderwijs VIVES, lerarenopleidingen: kleuter- en lager onderwijs, campus Kortrijk.